

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

FEMINISTICKÉ TENDENCE V ČESKÉ LITERATUŘE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Pracná

Český jazyk a literatura pro vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Pokorová, Ph.D.

Plzeň, 2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Markétě Pokorové, Ph.D., za cenné rady a především trpělivost a shovívavost při vedení této bakalářské práce.

Dále bych také ráda poděkovala Ivě Pekárkové za korespondenci a svoji rodině.

Abstrakt

Feministické tendence v české literatuře

Práce se zabývá feministickými tendencemi projevující se v české literatuře od 19. století do současnosti. Na začátku práce představuji klíčový pojem feminismus, zároveň vývoj feminismu ve světě, následně v Čechách. Dále práce obsahuje pojmy z feminismu v literatuře, zaměřuje se na vybraná díla autorek z 19. do počátku 20. století a druhé poloviny 20. století až do současnosti.

Abstract

Feminist tendencies in Czech literature

The bachelor thesis is focused on feminist tendencies demonstrated in Czech literature from the 19th century to present days. At the beginning I present the concept of feminism, its development in the world, then in Czech republic. The thesis also contains concept of feminism in literature, it focuses on selected works by female authors since the 19th century to the beginning of 20th century and since the middle of the 20th century to the twenty-first century.

Obsah

1. Feminismus ve světě	2
1. 1. Pojem feminismus	2
1.2. První vlny feminismu	3
1.3. Feminismus druhé vlny	6
1.4. Třetí vlna feminismu	7
2. Feminismus v českých zemích	9
3. Feminismus v literatuře	13
3. 1. Feministická kritika	14
3. 2. Feministické a ženské čtení	15
3. 3. Ženské psaní	16
4. Díla vybraných autorek přelomu 19. a 20. století	19
4. 1. Karolina Světlá	19
4. 1. 1. Kantůrčice	20
4. 1. 2. Nahlížení na osobnost v knize Kantůrčice	21
4. 1. 3. Mateřství v knize Kantůrčice	21
4. 1. 5. Partnerské vztahy v knize Kantůrčice	22
4. 2. Marie Majerová	23
4. 2. 1. Panenství	24
4. 2. 2. Nahlížení na osobnost v knize Panenství	25
4. 2. 4. Rodinné vztahy v knize Panenství	26
4. 2. 5. Partnerské vztahy v knize Panenství	26
4. 3. Komparace autorek	27
5. Dílo vybraných autorek přelomu 20. a 21. století	28
5. 1. Iva Pekárková: medailonek autorky	28
5. 1. 1. Péra a perutě	29
5. 1. 2. Nahlížení na osobnost v knize Péra a perutě	30
5. 1. 3. Mateřství v knize Péra a perutě	31
5. 1. 4. Rodinné vztahy v knize Péra a perutě	32
5. 1. 5. Partnerské vztahy v Péra a perutě	33
5. 2. Alena Mornštajnová: medailonek autorky	34
5. 2. 1. Slepá mapa	34
5. 2. 2. Nahlížení na osobnost v knize Slepá mapa	35
5. 2. 3. Mateřství v knize Slepá mapa	36
5. 2. 4. Rodinné vztahy v knize Slepá mapa	37
5. 2. 5. Partnerské vztahy v knize Slepá mapa	38
5. 3. Komparace autorek	39

Úvod

Jako téma své práce jsem si zvolila Feministické tendence v české literatuře. Zájem o toto téma ve mně vzbudila autorka Iva Pekárková, jejíž texty jsme rozebírali v seminářích během studia.

Na počátečních stranách nastiňuji všeobecné pojmy týkající se feminismu, následně jeho vznik ve světě a vývojové etapy. Vysvětluji v práci rovněž rozdíl a souvislosti mezi feminismem a genderem, přičemž v této části pracuji výhradně s publikacemi ABC feminismu a Ženská literární tradice a hledání identit: antologie angloamerické feministické literární teorie. Věnuji se problematice ženství ve společnosti od 18. století do současnosti ve světě, problémy zahrnujícími rovněž etnicitu, rasu, věk a gender.

V druhém segmentu práce rozebírám vývoj feministických tendencí v českých zemích, nahlížení společnosti na tento pojem a čím byl feminismus u nás ovlivňován. Řeším v práci ženská práva, jejich zařazení do občanského zákoníku (a původní znění občanských zákoníků) a dodržování takových práv. Rozebírám osobnosti českého feminismu, zmiňuji jména významná pro toto období.

Třetí část se zaměřuje na rozebírání feminismu v literatuře, na pojmy jako ženské a feministické psaní, gynokritika, feministické čtení a ženské čtení a feministická kritika. Analyzuji schopnosti kritiků a lidí podrobovat texty feministickému a ženskému čtení.

Další text je pak už součástí praktické sekce, tedy rozebírání děl vybraných autorek 19. – počátku 20. století, přičemž zde zmiňuji autorky Karolinu Světlou a Marii Majerovou s knihami Kantůrčice a Panenství. Rozebírám jejich knihy z pohledu na osobnost člověka, rodinných vztahů, partnerských vztahů a v rovině mateřství. V závěru obě spisovatelky komparuji - porovnávám jejich přístupy k již vypsáným kategoriím.

Posledním úsekem je rozbor děl vybraných autorek druhé poloviny 20. století až do současnosti – těmi jsou již zmíněná Iva Pekárková a Alena Mornštajnová s knihami Péra a perutě a Slepá mapa. Analyzuji a komparuji stejné znaky jako u předchozích autorek, tedy partnerství, rodina apod. Následně díla komparuji, hledám vztahy nejen mezi texty obou autorek, nýbrž i mezi díly těch současných a jejich předchůdkyň. Zároveň v práci zmiňuji mou korespondenci s Ivou Pekárkovou.

1. Feminismus ve světě

1. 1. Pojem feminismus

Feminismus je slovo, s nímž soupeří spousta lidí a váže se k němu nespočet mýtů. V současné době už není vhodné mluvit o feminismu, jelikož neznáme jeho jednotnou definici a v průběhu času se pojem měnil a vyvíjel. Je naopak dobré hovořit o „feminismech“ (kupříkladu liberální feminismus se snaží o zrovnoprávnění v úrovni politických a ekonomických institucí, anarchofeminismus¹ se snaží o odstranění společenských hierarchií, a to veškerých – odmítá cokoliv, co je založené na genderu). Dále tedy rozebereme, co termín feminismus vše obsahuje, o čem diskutuje a hovoří společnost.

Dříve se feminismus často spojoval s bojem za politická práva žen, jako například právo volit, pracovat nebo se vzdělávat. V průběhu 20. století se feminismus rozvíjel a různé vlny feminismu kladly důraz na různé aspekty nerovnoprávnosti, například na genderové role, sexuální násilí nebo právo na rozhodování o svém těle. Tyto tendence spatřujeme rovněž v románech Karoliny Světlé a Marie Majerové rozebírané v druhé polovině bakalářské práce. Jejich ženské hrdinky se obrací k zrovnoprávnění např. v oblasti rozhodování o sobě samotné.²

V současné době se feminismus dále vyvíjí a stává se stále více inkluzivním a diverzním. Ženy se spojují s různými menšinami, jako jsou například lidé s postižením, lidé různého sexuálního zaměření a etnické menšiny. Nové teorie feminismu kládou důraz na problematiku kulturních stereotypů a na důležitost uznání a respektování různorodosti.³ Tuto definici feminismu pak můžeme nacházet v knihách současných autorek, Ivy Pekárkové a Aleny Mornštajnové. U Ivy Pekárkové nacházíme i vztah dvou žen, tedy reprezentaci lidí s homosexuálními sklony. Iva Pekárková ve svých dílech často vyzdvihuje témata genderových rolí, sexuality nebo feminismu. Následující citát ukazuje její názor na feminismus: Zároveň se Iva Pekárková k feminismu vyjadřuje i v naší korespondenci, a to takto: *„Jistě si nemůžete pamatovat, že v první půlce devadesátek a částečně i ve druhé bylo slovo "feministka" či, co hůř, "feminista" nadávka, ale předpokládám, že jste si to zjistila. Vysvětluju si to tím, že "feminismus" dorazil do (stále ještě) Československa náhle a v jediném balíku obsahujícím úplně všechno, díky "výbuchu času", který tak případně pojmenoval Jáchym Topol. Tím pádem*

¹ Hašková, H., Křížková, A., Linková, M. (eds.): Mnohohlasem: vyjednávání ženských prostorů po roce 1989. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha: 2006. 1. vyd. 331 str. ISBN 80-7330-087-7. str. 312

² Hooks, Bell. Feminism Is for Everybody: Passionate Politics. South End Press, 2000. ISBN 978-1138821590

³ Hooks, Bell. Feminism Is for Everybody: Passionate Politics. South End Press, 2000. ISBN 978-1138821590

si lidé všimli spíš excesů a většina Čechů i Češek usoudila, že každý, kdo se k tomu hnutí hlásí, musí být na hlavu padlý. Strávila jsem předtím deset let v Americe, tak jsem měla šanci vývoj některých trendů sledovat. Fakt je, že koncem osmdesátek byl feminismus totálně rozdrobený. V té době taky byla jedna z prvních otázek většiny českých novinářů "Jste feministka?" Odpovídala jsem na to, že až mi povědí, co je podle nich feminismus, řeknu jim, jestli s tím souhlasím, nebo ne. No a dovolila jsem si svou vlastní definici nevymýšlet, i tak už jich bylo dost a dost.“⁴

Je však třeba nahlížet na to, jak společnost poškozují tradiční genderové role.⁵ V knize *Labyrint ženského literárního světa* poukazují autoři na to, že pro mladší a současnou generaci se snaží feminismus přehodnotit svá východiska, jelikož aktuálnost je potřebná k chápání stejného konceptu – z vlastní zkušenosti totiž mladiství neznají nic, proti čemu se vymezoval původní feminismus. V zásadě poznáváme současnou ženu srovnávající se s někým, kdo se vymyká normě a zkušenosti, ať už v knihách či v reálném světě.⁶

Co ale přetrvává do současnosti je fyzické násilí na páchané na ženách (*znásilnění, sexuální napadení, excize, infibulace a tak dále*⁷), ženy figurují často jako oběť, až 12000 znásilnění je dle odborných výzkumů v České republice spácháno za rok (což znamená cca 34 znásilnění denně). Pak tedy ženy nazýváme sexuálně utlačované a pozorujeme mužskou kontrolu nad ženami.⁸ Podle mého názoru je feminismus hnutí hledající východiska ke zrovnoprávnění žen, snaží se dosáhnout sociální, ekonomické a politické rovnosti mezi pohlavími.

1. 2. První vlny feminizmu

První vlna feminizmu, trvající přibližně od poslední třetiny 18. století až do roku 1930, se zaměřovala na základní práva a svobody, které byly doposud přiznávány pouze mužům.

⁴ PEKÁRKOVÁ, Iva. Bakalářská práce zahrnující Vaši knihu [elektronická pošta]. Message to: ivapekarkova@gmail.com. 22. března 2023 12:14. [cit. 2023-03-22]. Osobní komunikace.

⁵ Srov. Lišková, K., Tesařová, J.(eds.): *Ženská práva jsou lidská práva: sborník přednášek ze semináře. Nesehnutí, Brno. 2002. ISBN 80-903228-0-8.*

⁶ BEČKOVÁ, Michaela a Helena KUPCOVÁ. *Labyrint ženského literárního světa: Sborník z konference pořádané Literární akademii 15.-16.února 2007. Praha: Literární akademie, 2007, s. 202. ISBN 978-80-86877-06-8.*

⁷ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora, ed. *Ženská literární tradice a hledání identit: antologie angloamerické feministické literární teorie. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 323. ISBN 978-80-86429-69-4.*

⁸ Nový průzkum: Postoj Čechů ke znásilnění se lepší, spoluvinu obětem přesto přisuzuje nejméně 40 procent lidí. Amnesty International: *Moje tělo moje práva* [online]. Česká republika, 2022 [cit. 2023-02-12]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5562/novy-pruzkum-postoj-cechu-ke-znasilneni-se-lepsi-spoluvinu-obetem-presto-prisuzuje-nejmene-40-procent-lidi>

Hlavním cílem feministek této doby bylo dosáhnout rovnosti v právech a přiznat ženám právo volit, na vzdělání a vlastnictví majetku. Ženská práva v této době nebyla zřejmá a neplatila pro všechny stejně, čímž byla porušována rovnost mužů a žen.

Podle socioložky Hany Havelkové, zmíněné v knize ABC Feminismu, působící na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy, byly první a druhá vlna feminismu zaměřeny na hledání podobností a rozdílů v moderní společnosti. Feministické hnutí bylo deklarativně prisuzováno všem lidem, nicméně ženská práva byla stále omezena a nacházela se pouze v občanském zákoníku 19. století. Ženy v této době měly velmi omezenou svobodu a nebyly schopny rozhodovat o svých vlastních záležitostech. Během Velké francouzské revoluce se ženy pokusily prosadit svá práva, ale jejich vystoupení nepřineslo žádné pozitivní výsledky a naopak vedlo k dalšímu omezení práv žen. Ženská práva zůstala porušována ještě dlouhou dobu po skončení první vlny feminismu.⁹

O necelé století později nacházíme první zmínky o tzv. sufražetkách (radikální bojovnice za práva žen i za hlasovací práva, od ang. suffrage = volební právo¹⁰), konkrétně v Anglii.¹¹ Ve feudální společnosti bylo vše jinak než dnes – práce byla rovnoměrně důležitá, paralelní, přičemž od počátku života musela obě pohlaví vykonávat stejné činnosti, nevolnictví totiž nic jiného neumožňovalo. Museli se participovat všichni, ať už pracovali jako jedinci či ve skupinách – což v současné době spatřujeme jako značný pokrok, žádná práce není nucená. Práce v této době ale plnila i určité funkce, včetně těch společenských, takže ženské pohlaví nebylo vylučováno či nijak izolováno. V této době ani jeden z rodičů či partnerů (ostatně i osob samostatně žijících, lidí obou pohlaví) neměl práva žádná, oba byli politicky, společensky i ekonomicky bezvýznamní, ale panovala mezi nimi absolutní rovnost. To stejné pak platilo i ve vyšších vrstvách, kdy se pohlaví nerozlišovalo – oproti dnešnímu dni je to rozdíl, ačkoliv se snažíme dostat na stejnou úroveň, stále této rovnosti mezi sebou nedosahujeme.¹²

V období po roce 1811 platil na našem území Všeobecný zákoník občanský pro veškeré německé země dědičné, který stanovoval práva mužů a žen. Tento zákoník se skládal z čtyř kapitol, přičemž nejrozsáhlejší byla kapitola "o právu k věcem". Nicméně třetí díl

⁹ VALDROVÁ, Jana. Abc feminismu. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 169-182. ISBN 80-903228-3-2.

¹⁰ Suffrage. In: Cambridge Dictionary [on-line]. Cambridge University Press [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/suffrage>

¹¹ I v současné době slovo sufražetky můžeme často slyšet, ale už nám vyvoluje negativní konotace, je myšleno hrubě a urážlivě, místo oslavování slova, jež přineslo současným ženám výhody a práva dnešní doby.

¹² VALDROVÁ, Jana. Abc feminismu. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.

zákoníku se zabýval společnými osobními a mocenskými právy všech občanů, a byl tak nejvýznamnějším zákoníkem na našem území. V tomto zákoníku byla stanovena řada práv, například povinnost muže živit svou manželku, společenské postavení ženy bylo určováno podle postavení jejího manžela, otec měl právo rozhodovat o výchově a výživě dětí a manželka byla povinna poslouchat manželovy příkazy. V dnešní době si těžko dokážeme představit, jak by takový zákoník fungoval, protože ženy mají v současnosti plné právo rozhodovat o svých vlastních záležitostech, včetně rozhodování o výchově dětí. Ženy mohou vlastnit majetek a reprezentovat se samy na úřadech. I když se stane, že žena využije postavení svého muže pro zviditelnění ve společnosti, usiluje o to většinou svou vlastní prací a vůlí. V té době však žena byla považována za nespěprávnou bytost a v zákoníku se na ni nahlíželo jako na závislou osobu. Zákoník se zaměřoval především na rodinu a žena v manželství neměla možnost vyjádřit svůj názor. Proto začaly ženy bojovat za základní práva, jako je samostatnost a svéprávnost, nejen volební právo, které bylo v takové situaci vnímáno jako podřadné.¹³

Jak jsem již zmiňovala, první vlna feminismu trvala zhruba do roku 1930, kdy došlo k významnému posunu ve společenském povědomí a nastal boj za rovnoprávnost žen. Tyto snahy však byly do značné míry přerušeny vypuknutím první a později i druhé světové války, během nichž se ženy zabývaly spíše problémy spojenými s válečnými konflikty. Nicméně, během první vlny feminismu se ženám podařilo získat některá základní práva, jako například právo na vzdělání, volební a majetkové právo, což se uskutečnilo v mnoha zemích Evropy. Ženy této doby pracovaly bok po boku s muži v několika institucích, jako například Červený kříž, což jim pomohlo dosáhnout uznání svéprávnosti a ukázat své úsilí na roveň s mužským pohlavím. Ve Francii se však ženy musely na získání tohoto práva počkat až do konce druhé světové války, tedy do roku 1945. Zhoršující se situace způsobená nástupem fašismu a ekonomickou krizí po celém světě vedla ženy k řešení dalších otázek, jako je zachování zdravého rozumu v době války a varování před nacismem, což si vyžádalo pozornost i v jiných oblastech společnosti.¹⁴

¹³ SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír. Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů. Ostrava: Key Publishing, 2012. ISBN 9788074181467.)

¹⁴ DELAP, Lucy. Feminismy: globální dějiny. Přeložil Alžběta VARGOVÁ. Brno: Host, 2022. ISBN 978-80-275-1079-5.)

1. 3. Feminismus druhé vlny

Ženské hnutí se kolem druhé světové války a po ní umlčelo na celkem dlouhou dobu – dalších 20 let o něm nemáme žádné zmínky. Druhá vlna nám však započíná kolem 60. let 20. století, ženská otázka se začíná prohlubovat a více řešit, vzniklo několik děl spjatých s touto tematikou, myšlenky vystupovaly více na povrch. Tak jak považujeme za významnou autorku Jane Austenovou, jejíž texty bývají často voleny k ženskému a feministickému čtení, nebo např. Emily Brönteovou, podobně nahlížíme na britskou spisovatelku Virginii Wolfvou. Ta už ve 30. letech ví, že problém celé společnosti stojí na tom, že ženy jsou vnímány podřadně, jako méněcennější součást společnosti než muži, a že jsou hůře společensky situovány. Literární formou poukazuje na ješitnost mužské identity, zároveň na ženskou identitu, nevěří ženám, jež využívají úspěchy svých mužů k prospěchu jich samotných. Další významnou autorkou byla Simone de Beauvoir. V knize Druhé pohlaví: *“popisuje filozofickými pojmy světy žen a mužů. Ženy podle ní žijí v tzv. imanenci – v režimu obnovování základních životních funkcí, kdežto muži v transcendenci – řádu tvoření, přesahování, v němž za sebou zanechávají trvalé dílo.”*¹⁵ Popisuje zde, jak žena přijala „druhost“, její pohlaví a postavení není tak důležité, jak by mělo být, veškeré snažení a práce žen je druhořadá, můžeme tak na knihu nahlížet jako lidské skupiny „já“ a „ti druzí“, což ženy chápou v této vlně jako jeden celek, stejnými problémy totiž dokážeme pochopit tu druhou.¹⁶

V 60. letech samozřejmě byla doba ovlivněna i hnutím hippies. V obou hnutích však hovořily ženy o samostatném rozhodování a žití svého vlastního života, ačkoliv se tyto dva směry od sebe vydělily. V této vlně na celou situaci koukáme z pohledu psychologie – vnímání mužství a ženství¹⁷ (feminních mužů a maskulinních žen), jak tyto pojmy přijímáme a co pro nás znamenají, kde se tato vydělení berou, co způsobuje naše vnímání těchto pojmů v mezilidských vztazích.¹⁸

Dalším významným prvkem druhé vlny feminismu bylo zaměření na ženu samotnou. V minulosti neměly ženy možnost se veřejně vyjadřovat o svých záležitostech, nebyly jim poskytnuty stejné příležitosti jako mužům a mnohdy měly obavy z projevů na veřejnosti.

¹⁵ VALDROVÁ, Jana. Abc feminizmu. Brno: Nesehnutí, 2004, s.176. ISBN 80-903228-3-2.

¹⁶ Srov. Lišková, K., Tesařová, J.(eds.): Ženská práva jsou lidská práva: sborník přednášek ze semináře. Nesehnutí, Brno. 2002. ISBN 80-903228-0-8.

¹⁷ Poněšický, J.: Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže. Triton, Praha: 2004. 2. vyd. 201 str. ISBN 80-7254-374-1

¹⁸ VALDROVÁ, Jana. Abc feminizmu. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.

Druhá vlna feminismu se snažila přinést změnu a ženy se začaly více vyjadřovat o svých vlastních zkušenostech. Tyto zkušenosti se týkaly hlavně mateřství a jeho náročnosti, a jak by se měly ženy více integrovat do společnosti po náročném období mateřství. Zabývaly se také reprodukčními otázkami a začaly se definovat nové přístupy k mateřství v různých fázích, jako jsou prenatální, perinatální a postnatální období. Ženy začaly také mluvit o roli otce při výchově dítěte. Důraz nebyl kladen pouze na historické kořeny, jako je čarodějnictví a léčitelství, ale na sílu, kterou ženy v sobě nesou. Tato síla byla považována za něco reálného a důležitého, nikoli iracionálního nebo fantazijního.¹⁹

1. 4. Třetí vlna feminismu

Třetí vlna (s níž je spojována i vlna čtvrtá) pak začíná na konci 20. století, primárně pak v průběhu 90. let, kdy se stává z pojmu feminismus celosvětový společenský fenomén. Feministické proudy se zde začínají rozrůžňovat a každý z proudů má za úkol nebo za cíl něco kompletně jiného, nejedná se o proud teoretický či politický a nelze v něm hledat jednotu. Často se řeší posuny už k novým otázkám, které vyvstávají až v současnosti – a to je respektování genderu (tentokrát už jakéhokoliv, nerozlišujeme jen 2 pohlaví) a uzákonění stejnopohlavního manželství, stále však feminismus bojuje za podobná práva jako dříve – stejné platové ohodnocení žen, přístup na pracovišti, postoj ke znásilnění apod.²⁰

Feministické proudy v této době se tak odlišují, že každý zpracovává jinou specifickou myšlenku a následkem toho mezi nimi nefunguje interní dialog. Jednotlivé směry ignorují dosažení cílů jiných směrů, proto se mezi sebou proudy kritizují a vymezují jeden proti druhému. Třetí vlna tak poskytuje náhled právě na gender, pohlaví a sexualitu, řeší spoustu nerovností nejen po stránce genderové, ale rovněž etnické a rasové, otázku sexuální orientace, postavení sociální a společenské, poukazuje na různá náboženská vyznání či věk. V této fázi jsme z části dosáhli rovného vnímání genderu, ačkoliv je stále spojován s diskriminací či stratifikací. Problémy vyvstávají hlavně v otázce transsexuality, kdy biologické pohlaví je jiné než pohlaví, jež v současné chvíli člověk má. Pak pozorujeme

¹⁹ VALDROVÁ, Jana. Abc feminismu. Brno: Nesehnutí, 2004, s.181. ISBN 80-903228-3-2.

²⁰ Srov. Lišková, K., Tesařová, J.(eds.): Ženská práva jsou lidská práva: sborník přednášek ze semináře. Nesehnutí, Brno. 2002. ISBN 80-903228-0-8.

ve společnosti nepříjemné odkazy na „správné muže“ a „správné ženy.“²¹ Feminismus se tak obrací k otázce menšin, věnuje se rasovému a mužskému feminismu.²²

²¹ VALDROVÁ, Jana. Abc feminismu. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.

²² Mužský feminismus se zaměřuje na odstranění sociálních a kulturních norem, které diskriminují ženy a neuznávají jejich plnou rovnost. Mužští feministé se také snaží osvětlit problémy, kterým čelí muži v důsledku rigidního genderového systému.

2. Feminismus v českých zemích

Feministické myšlení se v českých zemích vyvíjelo již od svého počátku v kontaktu s evropským feministickým myšlením. Feminismus v českých zemích má bohatou historii, která sahá až do 19. století, kdy se začaly formovat první ženské spolky a organizace. Už během osvícenství se ženy v Čechách praly s myšlenkou diferenciací dle pohlaví a jak celou tuto otázku zodpovědět tak, aby byly rovnoprávné. Během fáze avantgardy a moderny ženy začínají formovat tzv. vlastenecký feminismus, ze začátku trochu neviditelný, jelikož byla oslabena sociální otázka. Evropské myšlenky pak celé myšlení v Čechách ovlivňovalo, začaly se interpretovat texty *Tomáše G. Masaryka*, *Immanuela Kanta* nebo *Friedricha Nietzscheho*²³ – ty pak začaly formovat celý proud feminismu u nás. Např. Rada československých žen²⁴, vznikající v roce 1945, formulovala několik programových bodů, jež zveřejnila i ve svém týdeníku *Rada žen* – jednalo se o rovnost práv žen ve veřejném i politickém životě, na práci, na vzdělávání a následně na uplatnění samotného vzdělání, na sociální zabezpečení a pomoc při výchově dětí.²⁵

Ale feminismus u nás se neprojevuje až ve století dvacátém, nýbrž jeho známky nacházíme už ve století předchozím – minimálně v podobě Boženy Vikové-Kunětické²⁶ a nacionalisticky orientovanými projevy v 19. století, řešící otázku mateřství a jeho pojetí a to zdůrazňuje přirozené právo žen. Ženská otázka řeší politické, sociální a ekonomické jevy, postavení žen tak bylo ovlivňováno i v rodinách i ve společnosti, a to kvůli nastupujícím hospodářským změnám, doba tak vynucuje změnu v dívčí výchově a vzdělání – načež se mění i postoj k ženské pracovní a výtěžné činnosti (a to žen ze středních vrstev).²⁷

²³ BAHENSKÁ, Marie, Dana MUSILOVÁ a Libuše HECZKOVÁ. *Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Veduta, 2011, s. 223. ISBN 978-80-86829-79-1.

²⁴ Rada československých žen byla nejvýznamnější organizací zastupující zájmy žen v období první republiky a za druhé světové války. Byla založena v roce 1907 a původně se jmenovala Ženská národní rada. Během své existence se věnovala mnoha oblastem, jako byly vzdělávání, zdravotnictví, práva žen, mateřství a sociální péče. Mezi nejvýznamnější členky Rady patřily například Františka Plamínková, Milada Horáková, Alice Masaryková, Božena Viková-Kunětická či Eliška Krásnohorská.

²⁵ *Rada žen*. Praha: Rada československých žen, 30.08.1945(3), s. [1]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:e546e4e3-a46c-4dc2-8b6d-9a56da5284b2>

²⁶ Božena Viková-Kunětická (1862-1934) byla česká spisovatelka a feministka. V mládí se začala zajímat o sociální otázky a poznala vliv feminismu na evropskou kulturu. Stala se zakladatelkou ženských spolků a organizovala setkání pro ženy, kde se diskutovalo o rovnosti pohlaví a právech žen, zároveň byla známou především díky svému literárnímu dílu, ve kterém se často zaměřovala na osudy žen a problematiku feminismu

²⁷ BAHENSKÁ, Marie, Libuše HECZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Akademie věd České republiky, Masarykův ústav, 2010., s. 8) ISBN 978-80-86495-70-5.)

„Charakteristické v rámci Evropy ojedinělá je skutečnost, že v českých zemích k teoretikům a vykladačům ženské otázky velmi často patřili muži. Svůj zájem a své angažování nejčastěji zdůvodňovali sepětím ženského hnutí s hnutím národním a propojením ženské otázky se sociálními problémy doby. Stejně argumenty při prosazování svých cílů a zdůvodnění jejich významu přitom používala i ženská část populace.“²⁸ Eliška Krásnohorská se v Ženské otázce české vyjadřuje k faktu, že ne celé hnutí u nás bylo závislé pouze na ženách, naopak. Často však muži takovou otázku vykládali nepřesně, jelikož neměli stejné zkušenosti. Zároveň se v Ženské otázce jinde a u nás vrací k ženské emancipaci²⁹ – předpoklad hmotné emancipace však tvoří ta nehmotná, duševní, ve které se obracela ke vzdělávání žen. Díky těmto poznámkám si můžeme povšimnout, že kolem roku 1874 můžeme nalézt ženská jména ve vzdělávacích institucích, avšak ta jsou krutě kritizována. Pedagogická praxe sice byla údajně blízká úkolům ženy, ale na opačnou stranu prý rozmrzelost a nepříjemnost učitelek k dětem značila jejich neschopnost najít si jinou práci.³⁰ Podobnou situaci máme popsanou i v knize *Ženy na stráž!*, kde je popsán osud ženy jménem Bohuslava Rajska (vlastním jménem také Antonie Reissové). Od 60. let 19. století stojí svět na faktu, že žena se stará primárně o rodinu a domov, tomu se podřizuje a je to středobodem jejího vesmíru. Bohuslava však dokázala vystudovat a splnit veškeré zkoušky pro učitelské povolání, přednášela v Amerlingově Budči, zvládla rovněž vést práce v periodikách a slovníku, zřídila dokonce svou vlastní školu, ale po zasnoubení a sňatku s F. L. Čelakovským, naším významným českým básníkem, opustila veškeré instituce, ale naplno se začala věnovat domácnosti a dětem. Až později chování Rajske bylo odsuzováno, v své době však nedělala nic, co by nebylo běžnou praxí těchto žen.³¹

“(…) vzdělání ženy má být využitelné a využívané výhradně ve prospěch a pro blaho rodiny, zejména při výchově dětí nebo péči o zdravotní stav jejich bližních. Od přelomu 70. a 80. let 19. století pak nastupuje etapa, kdy se začíná důrazněji poukazovat na rostoucí počet žen žijících osaměle, tedy neprovdaných a ovdovělých. V jejich případě je vzdělání alternativou k nedosaženému rodinnému životu a jedinou možnou cestou k lepším životním poměrům.”³²

²⁸ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Ženská otázka česká. Epištoly svobody* č. 29, Praha 1881, s. 6

²⁹ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška, *Ženská otázka jinde a u nás, Národní listy* 16, 1876, 23. 9. 1876.

³⁰ O ženském povolání a o učitelkách, zvláště v Praze, *Prorok* 6, 1874, 1. 12. 1874.

³¹ BAHENSKÁ, Marie, Libuše HECZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Akademie věd České republiky, Masarykův ústav, 2010., s. 11, ISBN 978-80-86495-70-5.)

³² BAHENSKÁ, Marie, Libuše HECZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Akademie věd České republiky, Masarykův ústav, 2010., s. 12, ISBN 978-80-86495-70-5.

Zde autorky popisují, jak se k problému vzdělání a práce stavěly ženy žijící osaměle – přestože takovéto ženy mohly nacházet partnery a tvořit rodinu, raději se osamostatňovaly a dbaly na svůj rozvoj, čímž bylo právě vzdělávání. Nejenom, že tak zaplnily prostor zanechaný pro rodinný život, zároveň ale rozkvétaly v úrovni učení a mohly se tak stát více viditelné a žít v lepších podmínkách, než by bez vzdělání zvládly. Velkou zásluhu také dlužíme Elišce Krásnohorské, jelikož zřídila první gymnázium, na němž mohly studovat ženy, následně také vzniká Minerva.³³

V 19. století se české feministické myšlení začalo objevovat v rámci českého národního obrození, kdy se ženy snažily bojovat proti patriarchální společnosti a získat větší práva. Mezi významné osobnosti této doby patří například již zmíněná Eliška Krásnohorská, která prosazovala právo žen na vzdělání a účast na politickém dění. V roce 1891 byl zveřejněn článek do *Ženských listů*, kde autorka promlouvá k českým ženám a o nich pojednává – rozebírá, jak a proč ženy chtějí volit zástupce svého národa, proč by měly mít právo do říšské rady, protože i jako ženy mají občanskou platnost jejich hlasy, mohou dosáhnout volebního práva a tak pomoci růstu státu, do kterého běžně mohli zasahovat jen mužské hlavy. Ačkoliv jsou ženy vyspělé a mravně bezúhonné, svéprávné, na tato práva v době konce 20. století stále nedosáhla, ale chtěly vykonávat stejné úkoly jako každý řádný, mravný občan, jež vykonával vše pro dobro státu – čehož se chtěla součástí stát i česká žena.³⁴

České ženy byly nedílnou součástí historie a nezávislosti země, hrály významnou roli v politice, armádě i pracovní síle.³⁵ Československé ženy sehrály významnou roli v hnutí za nezávislost národa, k čemuž přispěla Česká federace katolických žen a dívek a položila základy pro další pokrok za komunismu³⁶. V říjnu 1918 došlo k emancipaci žen, což bylo vyhlášeno v článku v *Lidových Listech* z 29. června 1932 – zde sídlící Katolická lidová

³³ Minerva bylo dívčí lyceum založené v roce 1892 v Praze, které neslo jméno po významné české spisovatelce a básnířce Elišce Krásnohorské. Minerva byla první dívčí školou v Čechách, která byla založena jako soukromá škola. Byla založena iniciativou českých učitelek a pedagožek, které si přály poskytnout dívkám možnost kvalitního vzdělání a zlepšit tak jejich postavení v tehdejší společnosti.

³⁴ *Ženské listy*: časopis pro záležitosti žen a dívek československých. V Praze: F. A. Urbánek, 1891, 19, s. 223. ISSN 1802-7237. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b00a2fca-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

³⁵ **Democracy and Its Limits: Gender and Rights in the Czech Lands, 1918–1938.** <https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/democracy-and-its-limits-gender-and-rights-in-the-czech-lands-19181938/B3C5EB4D1B49A452F11E5F9767577901> Accessed 2023-03-01

³⁶ **Czechoslovak feminisms during the interwar period.** <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781138347762-22/czechoslovak-feminisms-interwar-period-iveta-jusov%20C3%A1-karla-huebner> Accessed 2023-03-01

strana musela v roce 1932 uznat, že každá žena má právo na potrat a i toto právo je stejné jako práva mužů. Ženy byly součástí nezávislosti země a samy tak svou nezávislost budovaly.

V období první republiky v 20. letech 20. století byla ženská práva a rovnost pohlaví tématem intenzivního veřejného diskurzu a usilovné práce mnoha feministických aktivistek. Nicméně po druhé světové válce a v období socialismu se feministické hnutí v Československu potýkalo s omezeními svobody projevu a politickou cenzurou, což mělo negativní dopad na rozvoj feminismu.³⁷

V 70. a 80. letech 20. století se v Československu začaly objevovat nové formy feministického myšlení, jako například queer teorie a feministická literární kritika. V té době se také začaly formovat feministické skupiny, které se snažily bojovat za větší rovnoprávnost a emancipaci žen.³⁸

Po pádu komunismu v roce 1989 se feministické hnutí v České republice znovu oživilo a začaly vznikat nové organizace, které se zabývaly problematikou genderové rovnosti a ochrany práv žen. Feministická témata se stala součástí politického diskurzu a byla diskutována v parlamentu i v médiích. Nicméně, podobně jako v jiných zemích, existuje v České republice i řada lidí, kteří feministická témata odmítají a vidí je jako příliš radikální, nebo dokonce nebezpečné. Také mnoho lidí má stále stereotypní pohled na roli mužů a v společnosti, což komplikuje boj za genderovou rovnost a práva žen.

Dnes je feminismus v České republice poměrně aktivním hnutím, které se věnuje mnoha tématům, jako jsou například násilí vůči ženám, reprodukční práva, genderové nerovnosti na pracovišti, ale také otázkám sexuální orientace a genderové identity. Feministické organizace³⁹ pořádají protesty, demonstrace a kampaně, aby upozornily na problematiku a bojovaly za změny v legislativě i v myšlení společnosti. V současné chvíli se takové myšlení zabývá reprodukčními právy, sexuálním násilím, etnickou a rasovou otázkou a nerovnostmi, stejně jako ve světě. Existuje rovněž spousta organizací a skupin prosazující právě feministické ideje a snaží se v České republice bojovat za rovnoprávnost a svobodu žen.

³⁷BAHENSKÁ, Marie, Libuše HECZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Akademie věd České republiky, Masarykův ústav, 2010. ISBN 978-80-86495-70-5.

³⁸BAHENSKÁ, Marie, Dana MUSILOVÁ a Libuše HECZKOVÁ. *Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Veduta, 2011. ISBN 978-80-86829-79-1.

³⁹Např. Fórum 50% - Tato organizace se zaměřuje na prosazování rovnosti žen a mužů ve veřejném a politickém životě a bojuje proti diskriminaci žen.; Feminismus.cz, Ženy proti násilí, Feministické sdružení Štěpánka, Femergy

3. Feminismus v literatuře

Feminismus v literatuře nám otevírá pohled na literaturu z perspektivy feminizmu, jedná se o ideologii zasazující se o rovnost pohlaví, bojující za ženská práva, sexuální diskriminaci a bojuje proti patriarchátu, zabývá se rovněž genderovými stereotypy, což jsme zmínili již v předchozích kapitolách. Vzhledem k těmto skutečnostem se i feministická literatura věnuje stejným tématům. Ukazuje nám různé aspekty ženství a života, zkušeností žen v nerovnosti mezi gendery, poukazuje na násilí páchané na ženách, řeší otázku sexuální orientace a identity jedinců. Stejně tak se v literatuře poukazuje na téma emancipace žen. O feminizmu pak nehovoříme pouze v souvislosti s beletrií, ale rovněž v kontextu kritických prací a studií, kde se díla analyzují z hlediska feministické teorie, jak jsou ženy v literatuře vyobrazovány, čím jsou jejich zkušenosti ovlivněny (ať už se jedná o společenské normy nebo očekávání).

Dle slov Pam Morrisové⁴⁰ literatura označuje soubor textů s estetickými hodnotami, často se nazývá rovněž literární kánon, je silně spjata s vydáváním knih a vzděláváním, označujeme ji jako druh kulturní aktivity zahrnující tvorbu, čtení, hodnocení a vyučování děl z kánonu. Literatura pak přibližuje hlubší poznatky a zkušenosti, společnost, mezilidské vztahy, vnímání a poznávání lingvistických aspektů v textech. Literatura je důležitá součást naší kultury, prostřednictvím slov nám poukazuje nejen na reálný život, rovněž také na životní zkušenosti.

*“Feministický přístup k literatuře odhalil, jak je údajně „pravdivé“ a „upřímné“ podání obrazu skutečnosti závislé na zřetelných ideologiích, zvláště v představách o tom, jací by ženy a muži měli být. Tam, kde například kritici vyzdvihovali D. H. Lawrence pro jeho upřímný obraz sexuality, feministky tyto obrazy ukázaly jako falokratické a degradující zobrazení žen. Jinými slovy, ve psaní románů neexistují neutrální konvence, veškerá podání skutečnosti jsou pouze jejími verzemi.”*⁴¹ Autorka argumentuje, že i když dílo s ženskou hrdinkou není novým konceptem, stále má velký význam pro feministické hnutí, a to i přesto, že ne každé dílo s ženskou hlavní postavou je nutně feministické. Historicky byly ženy často zobrazovány jako slabší a méně důležité postavy ve srovnání s muži, což vedlo k jejich marginalizaci a ignorování v různých oblastech, včetně filmu a literatury. Zahrnutí silné

⁴⁰ MORRIS, Pam. *Literatura a feminismus*. Brno: Host, 2000. Studium (Host). ISBN 80-86055-90-6.

⁴¹ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora, ed. *Ženská literární tradice a hledání identit: antologie angloamerické feministické literární teorie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 57-58. ISBN 978-80-86429-69-4.)

ženské postavy může tedy být krokem k ukončení této nerovnosti. Nicméně, pouhé zahrnutí ženské postavy samo o sobě neznamená, že dílo je feministické. Představy spojené s feminismem, které se zabývají sexuálním, rasovým a třídním podřízením, mohou být charakteristické pro romány, ale to neznamená, že se jedná o feministická díla.

Oates-ve stejné knize rovněž říká: *“Veškerá feministická kritika je v určitém smyslu revizionistická, zpochybňující adekvátnost přijatých konceptuálních struktur.”*⁴² Každou kritiku můžeme tedy nějakým způsobem zpochybnit, včetně té feministické. Pohledy dalších autorů se na situaci mohou lišit a nemáme tedy jasnou představu o tom, jak by na knihy bylo nahlíženo pod feministickou kritikou různými autory a v různých dobách.

3. 1. Feministická kritika

Prvním pojmem je feministická literární kritika – ta se zabývá více oblastmi, včetně feministického čtení a gynokritiky (aneb feministická literatura {zabývající se mužským psaním z pohledu ženy a jejím přezkoumáváním} a ženská literatura – literatura psaná ženami). Feministická literární kritika je přístup k literatuře, který se zaměřuje na zkoumání genderových a mocenských vztahů, které jsou prezentovány v literatuře. Tento přístup se snaží odhalovat a kritizovat genderové stereotypy a diskriminaci, které mohou být obsaženy v literatuře, a také upozorňovat na nedostatky a omezení genderových rolí, které jsou v literatuře zobrazovány. Soustředí se na analýzu děl z hlediska společenských a genderových norem. *“Feministická kritika postupně přesunula svůj střed zájmu z revizionistických čtení na zevrubné zkoumání literatury psané ženami. Tento druhý způsob feministické kritiky studuje ženy jako spisovatelky a jeho předmětem jsou historie, styly, témata, žánry a struktury psaní žen; psychodynamika ženské tvořivosti, trajektorie individuálního či kolektivního ženského vývoje, evoluce a zákony ženské literární tradice.”*⁴³ Jak popisuje Oates-Indruchová, feministická kritika se nezabývá jen pohledem na literaturu, ale rovněž na společenské konvence a stav současné společnosti.

Vymezování pojmu feminismus v literatuře není jednoznačnou záležitostí, během definování lze narazit na problém literatury ženské či problematiku feministického čtení. Feministické čtení je pojmem, jenž situaci ztěžuje - jedná se totiž o disciplínu určenou

⁴² OATES-INDRUCHOVÁ, Libora, ed. Ženská literární tradice a hledání identit: antologie angloamerické feministické literární teorie. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 131. ISBN 978-80-86429-69-4.

⁴³ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora, ed. Ženská literární tradice a hledání identit: antologie angloamerické feministické literární teorie. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 134. ISBN 978-80-86429-69-4.

pro čtenáře, zabývá se kritikou přistupující ke čtení s povědomím o genderu a jeho rozdílech, snaží se na rozdíly pak poukázat (na stereotypní situace, analýza ženy jako znaku). Místo feminismus v literatuře bychom mohli využívat pojmu feministická teorie. Elaine Showalterová pak rozděluje nahlížení na literaturu do dvou kategorií: feministické čtení (a kritika) a gynokritika.⁴⁴

3. 2. Feministické a ženské čtení

Místo feministické teorie spíše dochází k feministickému čtení (jinak také nazýván vzdorné čtení), ještě 3 století zpět tvořili literaturu převážně muži a i oni přenášeli své zkušenosti do knih, i tento pojem je však pro všechny relativní. Jako stěžejní bod se bere čtenářka (ať už beletristických či kritických) děl autorů – mužů, zároveň je interpretuje a reinterpretuje ze svého pohledu. *“Feministické čtení je v podstatě způsob interpretace, jeden z mnoha, který jakýkoliv složitý text umožní a dovolí. Je velice těžké požadovat teoretickou ucelenost po činnosti, která je ve své podstatě tak eklektická a široce rozmanitá, přestože jakožto kritický přístup je feministické čtení určitě velmi vlivné. Při volné hře na interpretačním poli však může feministické čtení pouze soutěžit s alternativními čteními, která v sobě mají vestavěnu zastaralost buicků a ustupují stranou, jakmile novější čtení zaujmou jejich místo.”*⁴⁵

Žena se staví do vědomé čtenářské pozice, přezkoumává skryté patriarchální významy, vyhledává genderové vztahy a jejich souvislosti se společností. Dochází k analýze mužem psaného textu, k analýze ženských hlavních hrdinek (i vedlejších postav). Hledá způsoby, jak doplnit mužského autora o ženské zkušenosti, které on sám neprožívá. Často se stává, že mužští autoři ve svých dílech popisují ženské postavy s žádoucími vlastnostmi (či naopak) podle své vlastní projekce, jak na ženy nahlíží, s přáním, jaká by ideální žena mohla být. Např. v dílech Milana Kundery lze často vysledovat archetyp ženy – píše o stereotypech a zjednodušeném zobrazení ženských postav. Kundera často prezentuje ženy jako pasivní, ovlivnitelné a často spojené s rolí matek a manželek. Toto zobrazení může být považováno za sexistické a zastaralé (snažil zobrazovat ženy jako složité a komplexní osobnosti, přesto jsou

⁴⁴ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora, ed. Ženská literární tradice a hledání identit: antologie angloamerické feministické literární teorie. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-69-4.

⁴⁵ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora, ed. Ženská literární tradice a hledání identit: antologie angloamerické feministické literární teorie. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 130. ISBN 978-80-86429-69-4.

jeho díla často inspirována životem ve střední Evropě během období totalitních režimů, kdy byly ženy podrobeny vysoké úrovni sexismu a genderové nerovnosti). V literatuře bylo očekáváno, že se brzy ujme jedno zobrazení žen, to se uchytilo a následně tak bude využíváno i v dalších textech jiných autorů – často se pak stávalo, že vyobrazení žen probíhalo ve dvou protikladných rovinách (jakožto andělé či ďáblové, ztělesnění dobra a zla, matky jako nositelky života, zároveň poslové smrti). Oproti mužským postavám aktivně nebojovaly za změnu svého osudu či změnu života, nenaplňovaly toliko své cíle, jelikož od nich nebyla tato snaha očekávána, očekávalo se spíše splnění společenských norem. Díky feministickému čtení můžeme odkrývat, jak na ženy bylo nahlíženo dříve ve společnosti, jaká genderová nevyváženost v dílech stále působila na okolí, ačkoliv je hlavní postavou žena, pro čtenářky knihy stále působí jako text určený k přehodnocování mužské představy o ženě. V textech pak můžeme spatřovat nerovnost, o jejíž zmizení se feminismus aktivně snaží. *„Radikální čtení (critique) literatury, vycházející z feministických pohnutek, zvaží dané dílo především jako klíč k poznání toho, jak jsme žily a žijeme, jak nás učily samy sebe představovat, jak nás náš jazyk uvěznil i osvobodil zároveň, jak je samotný akt pojmenování až doposud výsadním právem mužů a jak můžeme začít vidět a pojmenovávat – a tudíž žít – nanovo.“*⁴⁶

Rozdíl mezi feministickou a ženskou literaturou pak rozeznáváme jednodušeji - ženské čtení se věnuje jedině ženským autorkám a obsah jejich knih už není podstatou, naopak feministická literatura nemusí být psána ženskou autorkou, ale i mužskými autory (kupříkladu Bohumil Hrabal), nahlíží se zde spíše na postoj k ženským postavám a obecně postavení žen ve společnosti v oblastech běžného života - mateřství, rodinné či partnerské vztahy, pracovní odvětví či postavení žen ve společnosti jako takové. Tento koncept vznikl ve francouzských feministických teoriích, ten pak popisuje nový “ženský” jazyk. Ženská literatura se rovněž nerovná literatuře psané pro ženy, je určena ke čtení nehledě na gender. Zkoumá nejen témata, kterými se žena zabývá, rovněž také vypravěčské styly, lingvistika, jazykové prostředky.

3. 3. Ženské psaní

Spousta žen v mnoha literaturách má odlišný názor na ženské psaní, rozdělují se na stranu žen nechápajících, proč některé ženy tento termín popírají, druhá skupina si výslovně nepřeje být do této skupiny zapojována. Rysy ženské literatury bývají často uváděné

⁴⁶ Adrienne Rich, *Když my mrtví proctneme aneb o psaní jako demystifikaci*.

jako argumenty pro obě strany, ne všechny dobře autorky definují. Patří k nim např. citlivější jazyk, větší výskyt detailů, ich forma, každodennost, odlišné pojmání erotických prožitků – poté se můžeme ptát jednoduše na otázky, je doopravdy jasné, že ženy píší citlivěji než muži? Že muži nedostatečně popisují a nevěnují se detailním situacím?

Na ženské psaní můžeme nahlížet čtyřmi různými způsoby, které rozděluje Showalterová: biologický model, lingvistický model, psychoanalytický model a kulturní model. Biologický model, jak už název napovídá, hovoří o rozdílnosti psaní obou pohlaví díky jejich biologickým odlišnostem. Lingvistický model zkoumá využívání jazyka a jeho vrstev v knihách psaných muži a ženami. Psychoanalytický model rozebírá psychiku autora a poslední, kulturní model, všechny 3 předchozí metody skládá do jedné, ty pak porovnává s širšími společenskými souvislostmi. Obecně všechny čtyři metody zkoumají styly a metody psaní, vzájemně se překrývají, mluví o ženě - autorce i o ženě-čtenářce, každá metoda zahrnuje tu předchozí. Ženské psaní se táže na otázky, zda jsou splňovány všechny 4 modely v textech ženských autorek, zda je jazyk v textech genderově omezen či poznamenán. Xaviere Gauthier, francouzská badatelka, odkazuje na historický kontext začleňování žen – pokud se ženy do literatury nedostanou dostatečně, zůstanou stále ve stejném bodě jako v historii (přehlížené). Pokud se do literatury dostanou a budou následovat mužský koncept, tedy psát a mluvit jako muži, vstoupí do historie jako obraz podmaněnosti – snaží se tím říci, že ženy by do literatury měly vstupovat vždy samy za sebe, jako odraz samy sebe, jediné tak se v historii objeví jako samostatně fungující bytosti.⁴⁷

Vzhledem k předchozímu zmínění čtyř modelů ženského psaní, částečně některé rozebereme. Koncept ženského jazyka je mnohem starší než feministická kritika – objevuje se již ve folkloru a mýtech – mnohokrát je pak tajemnost hlavní podstatou, odkazuje se na nemožnost mužů pochopení ženského jazyka, který procházel od doby Herodota do současnosti.

Psychologický model ženského psaní odlišuje autorčinu psychiku a genderový vztah k procesu psaní. S tím se pak pojí i jazyková stránka autorčina projevu, rozdílnost rolí v textu

⁴⁷ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora, ed. Ženská literární tradice a hledání identit: antologie angloamerické feministické literární teorie. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-69-4.

– dle několika teorií ale ženy mají výhodu v psaní textů, paradoxně by měly ve svém projevu mít méně bloků než muži, jednodušeji totiž, dle Freudovské teorie, zvládají uvolňovat.

Ženská kultura zahrnuje veškeré předchozí složky, dokáže pak vyvinout jasnější a úplnější obraz o psaní ženských autorek, jelikož se zvláště nevěnuje každému tématu, zahrnuje veškeré myšlenky, ženské tělo, jazyk, dokáže je pak spojit se širším (sociálním) kontextem. Každá z těchto částí patří ke kulturním konstruktům, ženy jako spisovatelky mezi sebou mají rovněž rozdíly (nejen rozdíl mezi ženskou a mužskou literaturou), například národnostní a etnické původy, historie, společnost, v níž ženy žijí, z jakého prostředí pocházejí – což se odráží i v literatuře.

4. Díla vybraných autorek přelomu 19. a 20. století

4. 1. Karolina Světlá

Karolina Světlá, narozená Johanka Rottová, se narodila do bohaté rodiny. Otec její sestru i ji vychovával k lásce k jazyku a historii Čech. Kvůli skandálnímu zápisu do deníčku ve škole byla Karolina vyhozena a tak byla vyučována doma, výuka zahrnovala například hru na klavír, pletení, francouzštinu a němčinu, ale nemohla číst a psát. V bytě svého souseda však tajně navštěvovala jeho knihovnu a tak se k literatuře stejně dostala. Jeden z jejich učitelů, Petr Mužák, pak docházel k nim domů a díky lásce, kterou i on choval k vlasti a literatuře, se sblížili a nakonec se spolu i vzali. Krátce nato se jim narodila dcera Božena, vzápětí 3 měsíce po narození zemřela a Karolina nadále nemohla mít děti. Oporu pak nadále hledala u své sestry, Sofie Podlipské, provdané za Josefa Podlipského. Svůj pseudonym vytvořila ze jména Karolina, což byla neteř z manželovy strany a příjmení Světlá na počest Světlé pod Ještědem, kam se často uchýlovala.⁴⁸

Poslední léta svého života Světlá věnovala právě ženám – navštěvovala ženské spolky a věnovala se nadále literatuře. V devatenáctém století, ve kterém Karolina žila, se snažila upozornit na problém trvající do dnešního dne – tím je rozdělení literatury pro ženy a pro muže. Dělala redaktorku přílohy časopisu Květy, konkrétně Ženských listů. V tomto periodiku dříve sepsala stať s názvem *“O vychování ženy, jež se řadí mezi první emancipační příspěvky v českých novinách.”*⁴⁹

Sice se neproslavila tak jako Božena Němcová, ale odborníci na literaturu jí věnují stejnou pozornost. Tato česká spisovatelka se přestěhovala z Prahy do hor, kde se později sžila s lidmi a okolím samotných hor, Ještědu, popisovala ve svých knihách. Stejně tak máme k dispozici zachovanou korespondenci dohledaných korespondencí Karoliny Světlé a Jana Nerudy, jež je obalena stejnými tajemstvími jako některá zákoutí Ještědu.⁵⁰

⁴⁸ MEIXNEROVÁ, Karolína. Průvodce literární hysterií 19. století. Ilustroval Veronika ŠÁLKOVÁ. (V Praze: CoBoo, 2022, s. 110-111) ISBN 978-80-7661-593-9.

⁴⁹ MEIXNEROVÁ, Karolína. Průvodce literární hysterií 19. století. Ilustroval Veronika ŠÁLKOVÁ. (V Praze: CoBoo, 2022, s. 120) ISBN 978-80-7661-593-9.

⁵⁰ SYROVÁTKA, Tomáš, Monika VALENTOVÁ a Jan KOVAŘÍK. Karolína Světlá. Dáma z Prahy i dcera hor. Český rozhlas [online]. 2022 [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/karolina-svetla-dama-z-prahy-i-dcera-hor-8569165>

4. 1. 1. Kantůrčice

Kantůrčice je román zasazený do prostředí Podještědí, kde, jak jsme zmiňovali dříve, trávila autorka spoustu času. Nejprve román vycházel na části v periodiku Květy, kde Světlá publikovala. Knižní vydání vzniklo až jako třetí svazek, ale provedla přitom menší úpravy.⁵¹

Děj knihy pojednává o vesničce, ve které žije slečna Enefa Podhajská (Jenovefa), bydlící se svým bratrem a pradědečkem. Enefa se většinou žen vymyká, jelikož má nevídané schopnosti v šití a patří k nejmoudřejším děvčatům (tak si získala přezdívku kantůrčice). Selka Mráková, nedaleká sousedka, požádá Enefu o ušití košil pro svého syna, doktora, Otakara, který studuje v Praze a bydlí u strýce. Dle selčina vyprávění si Enefa pomalu nachází v hochovi zalíbení. Když však doktor přijede, matka z něj nemá radost, protože žije takovým „bohémským stylem života“. Když však Otík potká Enefu, vyrazí mu dech, jelikož takto krásné děvče na vesnici neočekával. Protože mu matka o kantůrčici vyprávěla, věděl, že má léčivé schopnosti, a když se s ní chtěl shledat osobně, předstírá nemoc. Při léčení se do sebe pár zamiluje a Enefa se u selky na statku objevuje čím dál častěji.

Pradědeček zakáže Enefě Otakara navštěvovat, jelikož je to vážený pán a on má pocit, že by mu byla akorát pro smích. Dlouho tedy děvče Mrákové nenechá navštívit, selka nakonec domluví staříkovi, který ustoupí. Dědečkovi se nakonec Otík zalíbí díky tomu, jak vypráví o místech, kde byl. Když však přijedou jeho přátelé z Prahy, začnou se do Enefy navážet a lákat ho zpět. Jeník však celou konverzaci slyší a Enefě jde vše přetlumočit. Ta Otakarovi nechce odpustit a tak ji začne mít v nelibosti. S přáteli se vrací zpět do Prahy a provozuje stejné zábavy jako předtím. Strýc by mu však chtěl dopřát nevěstu, Otovi se však žádná nelíbí a začne mu chybět Enefa. Vydá se tedy zpět do Podještědí a chce získat Enefu zpět. Při rozhovoru, během milenecké hádce však omylem mávne puškou natolik, že jí vrazí do stromu a tím si prostřelí rameno. Nakonec si Enefa vyléčeného Otakara vezme.

Na text, ostatně jako na zbytek obsažených textů v práci, nahlížíme z pohledu feministického čtení, texty rozebíráme tedy z pohledu genderových a sexuálních stereotypů, nerovností, diskriminací. Vypravěčem v knize "Kantůrčice" od Karoliny Světlé je nezaujatý vypravěč v třetí osobě. Vyprávění je psáno v er-formě, což znamená, že postavy jsou popisovány třetí osobou, jako by byly sledovány zvenčí. Tento styl vyprávění umožňuje čtenáři získat širší pohled na děj a postavy a sledovat vývoj událostí z různých perspektiv. Vypravěč

⁵¹ SVĚTLÁ, Karolína, ŠPÍČÁK, Josef, ed. *Ještědské romány*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.

se v knize nezapojuje do děje a nevyjadřuje své vlastní názory, ale pouze popisuje dění a myšlenky postav.

Postava Enefy se v průběhu knihy rozvíjí – charakterové rysy dané osobou známe a jsou popsány, čtenář se dozvídá o myšlenkách, touhách i motivacích, díky ní se děj knihy rozvíjí. Čtenář sleduje její cestu od mladé venkovské dívky po zralou ženu, která ví, co chce a jak toho dosáhnout, můžeme tak mluvit o postavě-definici.⁵²

4. 1. 2. Nahlížení na osobnost v knize Kantůrčice

*“Za jeho času šití mezi ženštinami ještě v obyčeji nebylo, málokterá uměla vzít jehlu do ruky. Ženy a holky jen předly, nebylo-li na polích neb v domě právě jiné práce.”*⁵³ Dílo pochází z díla popisujícího dobu, kdy byly genderové role velmi pevně stanovené a ženy byly tradičně přidělovány k výkonu určitých činností, jako bylo předívání, nebo vaření. Tyto činnosti byly vnímány jako "ženské" a muži se jich zpravidla neúčastnili. Feministické čtení by se mohlo zabývat tím, jak tato tradice představuje genderové stereotypy a jak může mít negativní dopad na ženy, které jsou omezovány v možnostech a příležitostech. Tento citát ukazuje, že šití bylo považováno za nevhodnou činnost pro ženy, což může ukázat, jak byly ženy limitovány v tom, co mohly dělat, a jaké dovednosti mohly rozvíjet.

*„Ano od ní; ale jak jsem již pravila, její šití nepočítám za nic vedle toho, co umí jiného. Zná se ve věcech, jimž teď málo již lidé rozumějí; hojí všechny nemoci vnitřní i zevnitřní slovem i lékem. Mají v rodině ‚dar ducha‘.”*⁵⁴ Enefa je schopná mnoha vynikajících věcí, včetně léčení nemocí a vlastnění "daru ducha". Nicméně, i přesto, že je schopná všech těchto úžasných věcí, je věnována pozornost hlavně jejímu šití z pohledu muže. Ženy bývají omezeny na základě genderových rolí a jsou často hodnoceny pouze na základě toho, jak se hodí do tradičních ženských rolí. Zatímco muži jsou často chváleni za své schopnosti v mnoha různých oblastech, ženy jsou často hodnoceny jen na základě toho, jak se jim daří v oblastech, které jsou považovány za tradičně "ženské".

4. 1. 3. Mateřství v knize Kantůrčice

„(...) nechválila jen tak do modra, poněvadž je mým dítětem; ba často mezi vámi si postěžovala, že je na něm znát, matka že ho nevychovala; ale tolik přec na něm jsem vypátrala, že hloupé

⁵² V knize ...na okraji chaosu... od autorky Daniely Hodrové se hovoří o literární postavě-definici jako o postavě, kterou tvoří explicitní údaje o podobě, chování, činech, jméně, řeči, vypravěč může hodnotit postavu.

⁵³ SVĚTLÁ, Karolina a Josef ŠPIČÁK. *Kantůrčice*. Vydání desáté. V Praze: Nová osvěta, 1947., s. 7

⁵⁴ SVĚTLÁ, Karolina a Josef ŠPIČÁK. *Kantůrčice*. Vydání desáté. V Praze: Nová osvěta, 1947., s. 89

pýchy při něm není.“⁵⁵ Tak jako v Kantůrčicích není nijak rozvitá linka mateřství. Matka v citátu se kritizuje za to, že nevychovala svého syna tak, jak by se očekávalo. Tento přístup může ukazovat na to, jak jsou matky často podrobovány kritice, pokud nedosáhnou určitých standardů mateřství, a jak je jim často kladen na bedra příliš velký tlak, zároveň může být vnímán jako součást většího systému, který ovlivňuje to, jak jsou ženy vnímány a jakým způsobem jsou hodnoceny na základě svých mateřských rolí.

4. 1. 4. Rodinné vztahy v knize Kantůrčice

*„Kdyby jí byli zůstali rodiče, tož větší hojnosti a většího štěstí než prožívala by si nebyla na bohu žádala.”*⁵⁶ Ženy a dívky byly vystaveny patriarchálním očekáváním a omezením, a v otázce svého zajištění byly závislé na mužských příbuzných pro zajištění svého blahobytu. V tomto případě Enefa neměla problém, jelikož se o ni dědeček staral stejně dobře jako rodiče, jež jsou většinou vnímány jako zdroj štěstí či hojnosti v životě dětí.

„Ty mluvíš jako rytířka o rodu svém,“ pousmál se její při tom horlivosti.“⁵⁷ Aniž by mohla poznat zcela své rodiče, znala svého dědečka, což ji přispělo k vybudování si dobrého vztahu ke své rodině. Krásný vztah má právě se svým dědečkem, který se ji snaží chránit přes všechno, co může, což ukazuje i následující ukázka: *„... tím hůře. Jestli i ona se mu líbí, pak ji bude plašit, a když odtud odjede, zůstane tu holka se srdcem zklamaným a pak dojistá se stane, čeho se obávám. Vy nevíte, jakých je citů měkkých; ale já ještě dobře na paměti mám, co mi vyváděla po smrti rodičů.*“⁵⁸ Muži jsou často vnímáni jako dominantní a jak jsou jejich pohledy a touhy často brány jako důležitější než pocity a touhy žen a dívek, dědeček se domnívá, že pokud se Otakarovi vnučka líbila, mohl by jí způsobit zklamání – to poukazuje na to, že se ženy stávají předmětem mužských tužeb a zájmů – samy jsou omezeny v možnosti výběru svých vlastních partnerů.

4. 1. 5. Partnerské vztahy v knize Kantůrčice

*Ona měla ale rozum; nechala je křičet a nic z toho si nedělala, myslila si: „Co je mi po vás, vy rozdrhlíci; já budu aspoň něco umět a z vás nebude beztoho nic kalého!”*⁵⁹

⁵⁵ SVĚTLÁ, Karolina a Josef ŠPIČÁK. *Kantůrčice*. Vydání desáté. V Praze: Nová osvěta, 1947., s. 55

⁵⁶ SVĚTLÁ, Karolina a Josef ŠPIČÁK. *Kantůrčice*. Vydání desáté. V Praze: Nová osvěta, 1947., s. 28

⁵⁷ SVĚTLÁ, Karolina a Josef ŠPIČÁK. *Kantůrčice*. Vydání desáté. V Praze: Nová osvěta, 1947., s. 114

⁵⁸ SVĚTLÁ, Karolina a Josef ŠPIČÁK. *Kantůrčice*. Vydání desáté. V Praze: Nová osvěta, 1947., s. 143

⁵⁹ SVĚTLÁ, Karolina a Josef ŠPIČÁK. *Kantůrčice*. Vydání desáté. V Praze: Nová osvěta, 1947., s. 11

„Pro tebe žádným pánem nejsem a být nechci!“ odvětil Otík tak skromně, jak to jindy jeho obyčejem nebylo.⁶⁰ Výrok může být čten feministickým pohledem jako vyjádření snahy Otíka respektovat rovnost mezi muži a ženami a nepoužívat své mužství k ovládnutí a ovlivňování žen kolem sebe.

„Tys mi učarovala!“ Ona za skutečnou to považovala výčitku a celá se zachvěla. „Takové věci o mně si myslíte!“⁶¹ Můžeme si všimnout, že Otakar v této větě užívá slovo "učarovat", což by mohlo naznačovat, že se cítí jako někdo, kdo nemá nad ženou kontrolu. To by mohlo být vykládáno jako projev patriarchálního myšlení, v němž jsou muži tradičně považováni za vládce a ženy za podřízené. Muž může být vykládán jako člověk očekávající, že žena bude ochotná se mu podřídít a stát se jeho manželkou, což může být vnímáno jako projev sexistického myšlení.

„Na tvé svatbě já nevěstou nebudu; co na tobě bych si vzala? Tvoje jmění, tvoje doktorství, tvou pěknou tvář a postavu? Takových předností si nevážím, jsou nahodilé; každý se může narodit bohatým a pěkným – nemá při tom nejmenší zásluhy. Co to: hezký muž? Co doktor? (...)“⁶² Enefa odmítá být vdaná za muže pouze kvůli jeho bohatství, vzdělání, nebo vzhledu, které jsou považovány za náhodné a nezaručují kvalitu nebo hodnotu vztahu, snaží se tak přehodnotit tradiční představy o roli a hodnotě ženy v manželství. Tento postoj je v souladu s feministickým hnutím, které se snaží bojovat za rovnoprávnost a rovnost mezi muži a ženami.

4. 2. Marie Majerová

Marie Majerová, rodným jménem Bartošová, provdaná Stivínová, podruhé Tusarová, byla česká prozaička narozená v roce 1882. Otec zemřel v raném dětství, matka byla švadlena, jež si vzala poddůstojníka Aloise Majera – z toho vychází Mariin literární pseudonym. Majerová pocházela z Úvalů u Prahy, ale zároveň často cestovala – pracovala jako služka u svých známých v Budapešti, poté se vrátila do Prahy, kde navštěvovala večerní obchodní školu a byla zaměstnána jako úřednice. V této době se seznámila se svým budoucím manželem Josefem Stivínem, ještě v roce 1902 se jí narodil syn Pravoslav. Až o dva roky později se za Josefa provdala a odešli všichni do Vídně. V Paříži Majerová pobývala kolem roku 1906, přičemž poznávala anarchistický život komunity. Po návratu do Prahy přispívala do periodik, výhradně do sociálně demokratických (z okruhu F. X. Šaldy či Růženy Svobodové).

⁶⁰ SVĚTLÁ, Karolina a Josef ŠPIČÁK. *Kantůrčice*. Vydání desáté. V Praze: Nová osvěta, 1947., s. 98

⁶¹ SVĚTLÁ, Karolina a Josef ŠPIČÁK. *Kantůrčice*. Vydání desáté. V Praze: Nová osvěta, 1947., s. 110

⁶² SVĚTLÁ, Karolina a Josef ŠPIČÁK. *Kantůrčice*. Vydání desáté. V Praze: Nová osvěta, 1947., s. 194

V roce 1922 se znovu provdala po neúspěšném předchozím manželství ukončeném v roce 1920. Stala se jednou ze zakládajících členek KSČ, později byla vyloučena pro kritiku gottwaldovského vedení, načež v 1945 znovu do strany vstoupila. Další z jejich zahraničních cest vedla například návštěva Tuniska, Washingtonu, SSSR, severní Afriky nebo Číny.⁶³

Majerová své psaní započala jako přispěvatelka do dělnického tisku a psaním sociálních povídek. Vrcholem její začátečnické etapy činí novela *Panenství*, kterou rozebíráme v nadcházející části bakalářské práce – jedná se o sociálně laděný příběh, generační zpověď a zároveň o pokus o psychologickou prózu. Později se Majerová zabývá city žen a jejich problémy např. v *Mučenky*. Často psala také kratší povídky s různou tematikou, přírodní či vlastenecké tematiky, v knihách ale poukazovala i na svůj vnitřní svět. V době psaní těchto kratších útvarů rovněž překládala z němčiny a francouzštiny.

4. 2. 1. *Panenství*

Panenství je příběh o mladé Haně, která byla obtěžována svým otcem a následně vyhozena matkou z domu. Staví se na vlastní nohy, pracuje jako umývačka nádobí, vedoucí se však netají náklonností a povyšuje ji brzy na prodavačku. Jakožto pěkná dívka se líbí i starému panu radovi, nabízejícímu jí drahé dárky. Hana se ale zamiluje do návštěvníka, Pavla Jimeše, skladatele, jenž se do Hany na první pohled zamiloval. Pavlovi se však začne brzy projevovat nemoc plic, na léčbu potřebuje spoustu peněz, na něž nedosáhne. Hana se tak rozhoduje pro podvolení se panu radnímu navrhuujícímu jí peníze za její *panenství*. Hana však miluje Pavla natolik, že nezvládne situaci a peníze od radního nezíská. Pan vedoucí podniku ji však zve k sobě a požádá ji o ruku. Hana s vidinou peněz k sňatku svolí, očekává, že peníze ze svatebního daru stihne předat Pavlovi, ten však umírá a samotná Hana v zoufalosti spáchá sebevraždu.

Vypravěč děje je z pohledu třetí osoby, tedy *er-formou*, tak nám hlavní postava neposkytuje pohled z vlastní hlavy. Hana je však jednou z hlavních postav a lze ji považovat za postavu-hypotézu. V díle má sice jasně dané vlastnosti, motivace a cíle vedoucí ji k určitým činům a rozhodnutím, zároveň se ale může stát, že se čtenáři o postavě dozvídají více informací a mohou ji interpretovat různě, což může vést k hypotézám o jejím charakteru a motivacích.

⁶³ MOCNÁ, Dagmar a Veronika KOŠNAROVÁ. *Slovník české literatury po roce 1945: Marie Majerová* [online]. 2006 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=801&hl=marie+majerov%C3%A1+>

4. 2. 2. Nahlížení na osobnost v knize Panenství

“Byla ted’ šťastna, že utekla otci opilci a unikla i matce, od níž jakživa neslyšela přívětivého slova.”⁶⁴ Hlavní postava je zde ukázána jako osoba, která byla šťastná, že utekla z domu, kde se nacházela v nebezpečí ze strany svého opilého otce a nedostávala od matky potřebnou podporu a přátelství. Tento přístup ukazuje, jak mohou ženy a dívky být v násilných rodinných vztazích a jak se mohou snažit najít útočiště a bezpečí jinde – zároveň vyjadřuje podstatu podpory žen a dívek, aby se mohly vymanit z násilných situací a najít své místo ve společnosti.

“Hana seděla a nehýbala se, zatínala zuby. Bála se jen sebe.”⁶⁵ Citát vyjadřuje Haninu osobní situaci a psychologický stav, kdy se bojí a ztotožňuje se pouze sama se sebou, ale v této chvíli je vystavena vnějším okolnostem, které ji nutí se spoléhat pouze sama na sebe – domov ovlivnil její psychický stav a sebevědomí.

„(...) Byla jsem málo zmužilá, a není to moje vina. Jen má láska je tím vinna, má veliká láska. Vím, a děkuji vám za to... vy se mne po ničem neptáte. Jste jemnocitný, jste dobrý člověk. Ale možná, že právě proto vám to jednou řeknu, že nejsem tím vinna já, ale moje veliká láska...”⁶⁶ Hana odmítá být obviňována z nedostatku odvahy či zmužilosti a namísto toho zdůrazňuje svou lásku jako faktor ovlivňující její chování, což spatřujeme jako krok k většímu osvobození žen od stereotypů. Zároveň zde může být ukázána i silná touha po lásce jakožto základní lidské potřebě, bez ohledu na pohlaví.

4. 2. 3. Mateřství v knize Panenství

O mateřství jako takovém se v knize Panenství bohužel nepíše, ale můžeme na něj usuzovat z několika pohnutek v knize. Jelikož se samotná kniha nazývá panenství, bylo by okázalé hned psát o početí či dětech jako takových, myslím si, že autorka zvolila vhodně nezmiňování dalšího kroku, jelikož samotná postava se svého panenství nezbavila až do konce knihy, ačkoliv k tomu měla nespočet příležitostí a hlavně několik nápadníků, kteří by se o tuto záležitost jistě postarali.

Mladičká Hana však neuvažuje ani pořádně nad svazkem manželským (pokud se nejedná o jejího milého Pavla Jimeše), ale nad dětmi rozhodně rozprava neprobíhá.

⁶⁴ MAJEROVÁ, Marie. *Panenství: historie děvčete*. 3. (2. knižní) vyd. Praha: Čin, 1928, s. 9. Kruh drobné beletrie.

⁶⁵ MAJEROVÁ, Marie. *Panenství: historie děvčete*. 3. (2. knižní) vyd. Praha: Čin, 1928, s. 88. Kruh drobné beletrie.

⁶⁶ MAJEROVÁ, Marie. *Panenství: historie děvčete*. 3. (2. knižní) vyd. Praha: Čin, 1928, s. 92. Kruh drobné beletrie.

Jediným znakem mateřství je vztah matky k dceři, jenže ten téměř neexistuje, matka se odtahuje od vlastní dcery a ani dcera tedy nemá k vlastní matce vztah – z čehož můžeme usuzovat, že netouží po dětech, protože by jim sama například nemohla věnovat tolik citu, jako to dělala její matka.

4. 2. 4. Rodinné vztahy v knize Panenství

*Otec přišel v noci opilý... a... potácel se... ke mně na postel. Ty jsi už slečna, křičel, pusť, panenke! Mám dost té staré... Dech se mi zatajil. Slyšela jsem, že se děti probouzejí. A matka... bděla, či z rozespalosti...? zavrčela: To je rámusu, nenecháte člověka ani vyspat!*⁶⁷

Autorka v knize popisuje sexuální zneužití dívky a její fyzické napadení. Matka na situaci reaguje nezájmem a lhostejností, ukazující nám tak patologii rodinného prostředí, zároveň sdílí obraz oběti, jež je v takové situaci bezmocná a opuštěná.

*“V den svatby byla Hana bledá a přepadlá. Hned zrána přišla její matka s ponížným výrazem ve tváři, blížíc se k Haně jako k cizí dámě. Nebylo něžnosti mezi matkou, která nemilovala dcery, a dcerou, která neměla proč milovati tuto ženu.”*⁶⁸ Pokud bychom na text koukali z hlediska mocenských vztahů mezi rodinou, spatřujeme pak Haninu matku a můžeme uvažovat nad strukturou preferující děti jako chlapce a možná proto nebyla Hana brána jako dost dobrá – k Haně se totiž matka chová cize, distancovaně, bez něžnosti – z opačného (patriarchálního) pohledu může mít úryvek spojitost s tím, že ženy běžně jsou předmětem násilí, degradace či opomíjení.

4. 2. 5. Partnerské vztahy v knize Panenství

*“(...) „víte přece, že vás nemám ráda, a nevím věru, proč bych se již měla vdávat, proč bych se vrhala do náruče prvnímu, který přijde.”*⁶⁹ Dle mého názoru zde Hana jednala zcela upřímně a správně, když tvrdila, že si každého nevezme – nikdo ji nebral právo na samostatný život či život s vysněným partnerem a ona tuto příležitost sňatku s někým, s kým nechce, nevyužila. Ze současného pohledu bychom ji mohli nazvat nezávislou ženou, jelikož k sobě nepotřebuje partnera.

⁶⁷ MAJEROVÁ, Marie. *Panenství: historie děvčete*. 3. (2. knižní) vyd. Praha: Čin, 1928. Kruh drobné beletrie.

⁶⁸ MAJEROVÁ, Marie. *Panenství: historie děvčete*. 3. (2. knižní) vyd. Praha: Čin, 1928, s. 113. Kruh drobné beletrie.

⁶⁹ MAJEROVÁ, Marie. *Panenství: historie děvčete*. 3. (2. knižní) vyd. Praha: Čin, 1928, s. 25. Kruh drobné beletrie.

„Povězte mi, musí býti vaše příští žena panna?“ zeptala se pojednou, tváříc se rozjařeně.⁷⁰ Tradicí běžné společnosti byla sexuální čistota a panenství u žen. Takové tradice vedou k tomu, že se ženy považují za vlastnictví muže a jsou hodnoceny dle své sexuální zkušenosti, může být kladena otázka, zda muž může mít snahu kontrolovat a ovládat její tělo.

„Jestliže tedy, Pálený, dívka přestává býti pannou, jakmile dospěje a má jako každý boží tvor jisté pocity, nepřestává býti pannou, i když tělesné panenství ztratila, ovšem jen tehdy, poddala-li se bez rozkoše nebo byla-li znásilněna. To by byl nevyhnutelný konec tvého výkladu.“⁷¹ Pálený obhajuje tradiční názor, že žena přestává být "pannou" poté, co ztratí své tělesné panenství, celá situace ukazuje na problém se vztahy muže a ženy, sexuální aktivita je vnímána jako důsledek jejich pasivity a podřízenosti.

4. 3. Komparace autorek

Obě autorky se zabývají spíše prací žen v tomto období, jejich osobním rozvojem a postavení samy za sebe, genderovou nerovností. Ani v jedné z následujících knih se tolik neřeší otázka mateřství, ta se otevírá až později, což uvidíme při rozboru knih z 20. – 21. století. Obě autorky zastávají odmítavý postoj vůči sňatkům předem dohodnutým či nuceným, naopak, ženy v románu a novele si stojí za názorem, že si nevezmou nikoho, o koho by samy neměly zájem a nikomu takovému se nepoddaly, což je i cílem současných žen.

V ohledu partnerských vztahů tedy můžeme říct, že si ženy nenechají vnucovat názory a doporučení druhých a jednají podle svého svědomí, jak jen umí. Zároveň nepotřebovaly muže k postavení ve společnosti a konaly samy za sebe.

Při rodinných vztazích to ani jedna z ústředních postav neměla jednoduché – jedna o rodinu vcelku brzy přišla, ta druhá měla rodinu, co se o ni nestarala. Obě tedy měly náročnější základ pro budování si budoucích vztahů a zachování si klidnosti a rozvážnosti, což v obou případech zapříčinilo, že ani jedna z postav neměla problém následně vykonávat jakoukoliv činnost a postaraly se samy o sebe bez partnera a vyššího společenského postu. Vzhledem k současnosti můžeme vidět podobné znaky u autorek současných, řešící však situaci jinak – často neočekávaně tím způsobem, jaký bychom očekávaly od ženy v této době, jelikož feminismus současnosti se už soustředí na jiné otázky než feminismus 19. století.

⁷⁰ MAJEROVÁ, Marie. *Panenství: historie děvčete*. 3. (2. knižní) vyd. Praha: Čin, 1928, s. 85. Kruh drobné beletrie.

⁷¹ MAJEROVÁ, Marie. *Panenství: historie děvčete*. 3. (2. knižní) vyd. Praha: Čin, 1928, s. 45. Kruh drobné beletrie.

5. Dílo vybraných autorek přelomu 20. a 21. století

5. 1. Iva Pekárková: medailonek autorky

Iva Pekárková je česká spisovatelka, publicistka a překladatelka, narozená 15. 2. 1963 v Praze, žijící v exilu. Vzhledem k tomu, že paní Pekárková po cca 30 letech po tom, co se přestěhovala a psala knihy, si nepamatuje všechny události a situace natolik, aby mi mohla zodpovědět mé otázky, naopak byla velmi ochotná mi poradit se zdroji vyhledávání informací o ní samotné.

Studium Přírodovědecké fakulty v Praze ukončila v roce 1985, kdy emigrovala nejprve do Trainskirchenu u Vídně, později do USA (díky podpoře nadace Amerického fondu pro uprchlíky) do Bostonu, a poté do New Yorku, zde pracovala jako sociální pracovníce a číšnice. Za svůj život navštívila rovněž Thajsko na půl roku, zabývala se utečenci a poměry mezi nimi v místních táborech. Několik měsíců pak strávila v Indii, cestování zakončila v Nigérii, kde žila přibližně dva měsíce. Od roku 2005 žije v Londýně, pracujíc jako taxikářka, zednice a tlumočnice.

Své první literární texty začala vydávat od 80. let, nejprve publikovala vědecké články do ABC, Živě či v Sedmičce pionýrů, všechny vydané ještě před odchodem do zahraničí. V exilových časopisech zveřejňovala své prózy (např. v časopise Západ vydávající se v Ottawě, Svědectví v Paříži či ve Sborníku zaostřeného rozptýlení vydávaného v New Yorku). Po roce 1989 v Čechách publikovala v periodikách Playboy, Cosmopolitan, Marianne a v Lidových novinách, Mladé frontě Dnes a Právu. Od května 2008 má rovněž svůj blog na stránkách iDnes.cz. Sehrála též roli průvodkyně německého režiséra S. Steiberta v dokumentární filmu Hrůzy a lesk New Yorku aneb Města, které neusíná.

Před exilovým obdobím Pekárkové vydala románovou prvotinu Heslo double-sex, knihu zabývající se totalitním režimem a hermafrodity. Zážitky z exilu popisuje v knihách Kulatý svět a Dej mi ty prachy zároveň řešící ženský pohled.⁷²

Péra a perutě byla kniha vydaná v Bostonu, přičemž kniha líčí život české dívky snažící se bránit společenské atmosféře 80. let v Čechách a depresi z idealizovaného světa osobní

⁷² NOVOTNÝ, Vladimír a Veronika KOŠNAROVÁ. Slovník české literatury po roce 1945: Iva Pekárková [online]. 2009 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=839&hl=Iva+Pek%C3%A1rkov%C3%A1>

nezávislostí – na povolání prostitutky pak ukazuje, jak se chovají k ženám na dálnici, jak se chovají cizinci, řeší téma identity člověka ve společnosti.

5. 1. 1. Péra a perutě

Kniha se zabývá životem slečny jménem Viola (přezdívanou Fialka) snažící se poukázat na to, že za hranicemi Česka existuje něco jako opravdová svoboda, dálky, nové směry v ostatních krajinách. Viola studuje psychologii na vysoké škole, do toho jezdí autostopem, přičemž si tím lehce přivydělává, zároveň vycestovává do krajin, kam se sama chtěla dříve nebo později vydat. Během svých cest se Viola zabývá focením, nejen krajin, ale např. velkých květin (primárně monster) v bytech. Živí tak sebe a svoji nedoslýchavou babičku, jelikož jí rodina zemřela dříve při autonehodě.

Se svým nejlepším přítelem Patrikem má zvláštní vztah – nechce se k němu vázat, on k ní však projevuje náklonnost. Zároveň hned v začátku knihy je Patrikovi diagnostikována roztroušená skleróza, tak se hlavní ženská postava snaží získat pro svého přítele invalidní vozík, takže z dříve neškodného ježdění za hranice se stává prostitutkou, aby na něj vydělala. V částech knihy popisuje naturalisticky, jak se cítila během samotného aktu (většinou vypráví o pocitech hnusu a špíny). V této době se setkává i se svou starou známou, s níž popisuje i své lesbické sklony a sexuální zážitky. Po čase proto kvůli svým pocitům z aktu zanechává činnosti, Patrik následně spáchá sebevraždu, Viola opustí školu i svého přítele Erika, ostříhá se a snaží se svobodně znovu najít smysl života.⁷³

V kontextu literární analýzy bychom mohli Violu v knize "Péra a perutě" popsat jako postavu, která je spíše definovaná než hypotetická. To znamená, že Viola má jasně danou osobnost, vztahy s ostatními postavami v knize, motivace a vývoj charakteru. Tyto prvky jsou v knize popsány a čtenáři jsou prezentováni jako faktické a nezpochybnitelné. Postava-hypotéza by znamenala, že by postava Violy nebyla příliš konkrétní a byla by spíše pouhou ideou nebo abstrakcí, kterou by autor použil k ilustraci nějaké myšlenky či konceptu.⁷⁴ Kniha je psána ich-formou, tedy z pohledu hlavní postavy – umožňuje tak čtenáři se lépe vcítit

⁷³ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost. ISBN 80-86013-47-2.

⁷⁴ HODROVÁ, Daniela. *--na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.

do situace a prožívat ji společně s hlavní hrdinkou. Vypravěčka Viola v knize "Péra a perutě" není zcela vševědoucí, ale spíše omezená na perspektivu svých vlastních zážitků a pozorování.

5. 1. 2. Nahlížení na osobnost v knize Péra a perutě

„Chtěla jsem žít jinak. Dělat cokoli, cokoli jiného, než je zvykem; milovala jsem Saturnina, že házel koblihami, měla jsem radost z cikánských rvaček u nás v Nuslích... sama jsem žila nestandardně, protože všechno bylo lepší nežli šed’.“⁷⁵ Vypravěčka Viola touží po svobodě a nestandardním životě, který byl v té době pro ženy neobvyklý. Tento názor bychom mohli číst jako feministický, odmítá tradiční role přidělené ženám společností. Hlavní postava touží po věcech, jež byly považovány za "mužské" - cikánské rvačky, házení koblih a podobně - což můžeme vnímat jako snahu vymanit se z omezení, která s sebou tradiční genderové role nesou. Můžeme uchopit úryvek jako kritiku šedi a stereotypnosti běžného života, který neumožňuje ženám plně se realizovat. Viola chce žít život, jenž je pro ni smysluplný, nikoli život, který je vymezený společenskými očekáváními. Tento postoj bychom mohli považovat za feministický, jelikož upozorňuje na nutnost rozšíření možností a svobody žen v rámci společnosti.

„Těšilo mě, že když JÁ se pustím Jižní Trasou, bývám rozeznána a zařazena jinam, než masa žádoucích, nabízejících se, ale příliš lacino prodejných těl. Těšilo mě, že můžu jezdit stejnými směry jak ta děvčata, ale přitom zůstat vydělená. Svá.“⁷⁶ Ačkoliv hlavní postava později začala vykonávat činnost prostitutky, vyjadřuje se k pocitům z cesty Jižní Trasou, těší jí její odlišnost od ostatních žen (ty se přílišně nabízejí). Text můžeme interpretovat jako snahu vymanit se z tradičních genderových rolí zahrnují submisivitu žen. Rozhoduje o svém těle, sexualitě a svobodě.

„Šlapala jsem si nevšimavě v závějích upižlaných kadeří – a vypadala jak trestankyně. Jenom mechové kopečky – nepravidelné a nepořádné – se tyčily nad prosvítající lebkou. Pořád ještě měly barvu slunečnic, ale teď už to zdaleka tak nevadilo. Odrostou, budou nové. Ty budeš nová, Fiali. Vlasy ti dorostou. Doroste ti duše. Usmála jsem se na sebe s ohníčky v očích a zcela upřímně. S tím mechem na hlavě to jinak ani nešlo. Škaredá, ale sympatická, pomyslela

⁷⁵ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, ISBN 80-86013-47-2.

⁷⁶ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, s. 105. ISBN 80-86013-47-2.

*jsem si s uspokojením. Škaredá, ale sympatická.*⁷⁷ K feministickému čtení můžeme přiřadit i tento úryvek - jako výzvu ke změně patriarchálního paradigmatu krásy, které diktuje, jak by měly ženy vypadat, a způsobuje, že mnoho žen se cítí nesvéprávně kvůli svému vzhledu. Hlavní postava se rozhoduje nenechat se ovlivnit těmito stereotypy a přijmout svůj vzhled takový, jaký je, což může být vnímáno jako krok k osvobození od kultu krásy a přijetí vlastní identity bez ohledu na očekávání společnosti. *Chtěla jsem prostě být jen já. Ať si o mně kdo chce myslí, co uzná za vhodné. A ať jsem třeba pro většinu lidí pitomá, cizí a špatná.*⁷⁸ Zde dále autorka navazuje na předchozí část – postavě nevadí, co si o ní lidé budou myslet. Ona sama se dostala do bodu, kdy věděla, že její jednání je správné a na hodnotě její osobnosti to nic nemění.

5. 1. 3. Mateřství v knize Péra a perutě

„Co ty, svobodná, můžeš jen tušit o problémech nás, vdaných žen a MATEK? Slovo matka ty dívčiny vyslovovaly přesně v duchu plakátů a transparentů, co mně jen zacláněly po ulicích výhled na svět. Matka jako vrchol ženy. Socialistická rodička socialistických dětí. Matka – poslušná samička, s tupou vytrvalostí produkující nové a nové khaki soldáty, kteří jednou hrdinně padnou v boji za lepší svět.“⁷⁹ Viola kritizuje socialistický režim a jeho názor na roli ženy a matky v společnosti. Autorka vyjadřuje frustraci nad tím, že jako svobodná žena nemůže úplně porozumět problémům, které musí řešit vdané ženy a matky. Zároveň se však snaží ukázat, že způsob, jakým socialistický režim chápe a idealizuje roli matky, je podle ní problematický. Matka je v této ideologii vnímána pouze jako produkční stroj na výchovu nových socialistických občanů, což je považováno za vrcholnou úlohu ženy v společnosti. Autorka se však proti tomuto názoru staví a zdůrazňuje, že role ženy a matky by měla být mnohem pestřejší a rozmanitější, než jak ji prezentuje socialistická ideologie.

„Ty to neznáš, poučovaly manželky a matky. Ty nejsi vdaná. Nemáš děti. A jakkoli mě tyhle nářky nebavily, přece jen jsem jim naslouchala. Ty výlevy přinášely uspokojení, neboť mě neustále přesvědčovaly, že být sama a být free je to nejlepší, co se může stát holce

⁷⁷ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, s. 214. ISBN 80-86013-47-2.

⁷⁸ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, s. 244. ISBN 80-86013-47-2.

⁷⁹ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, s. 11. ISBN 80-86013-47-2.

v pětadvaceti.⁸⁰ Viola však děti očividně nevidí jako smysl svého života (příčemž dříve to byla jedna z nejdůležitějších součástí rodinného života – vychovávat děti a starat se o domácnost). Proto nerada poslouchá nářky matek, které se probojovávají životem s dítětem a Viola má nadhled samostatné ženy netrpící v podobné situaci, ale šťastné a užívající si života.

5. 1. 4. Rodinné vztahy v knize Péra a perutě

„Vdaly se tak nějak mimochodem, za kohosi leckdy nedokonale známého, protože těhotenství značně předstihlo myšlenky na spolužití. Leckdy i litovaly, že se tak brzo nechaly připoutat ke sporáku a plínkám, ale nepromíjely, když jiný děti nerodil. Povýšily rodičovství na jakýsi dědičný úděl, sudbu NORMÁLNÍHO jedince, kterou je třeba nést s hlavou sklopenou a v šedé trpělivosti.“⁸¹ Text bych interpretovala jako kritiku společenského tlaku na ženy, aby se vdávaly a měly děti, i když na to nejsou zcela připraveny nebo nechtějí brzy родit. Fialka popisuje, jak se některé ženy vdávají "mimochodem", nevědí přesně, za koho a mnohdy lítostivě vzpomínají na svou svobodu před manželstvím a mateřstvím. Zároveň zmiňuje, že některé ženy považují rodičovství za dědičný úděl, ačkoli nemusí být připraveny na jeho náročnost. Takový přístup může být vnímán jako feministická kritika společenského očekávání, že ženy by měly být v první řadě manželky a matky, a že neplnění tohoto očekávání je nějakým způsobem špatné nebo nedostatečné. „A ženy, děvčátka i zralé dámy, se vydávaly do ulic lovit valutáky s cíli odstupňovanými podle vzoru vydělat – pomět se – výhodně se provdat.“⁸² Taková vize byla však pro Fialku nepředstavitelná. Věděla, že se nechce provdat a zakládat rodinu jen za účelem statusu nebo peněz, vyhlídky ostatních lidí, ale pouze pokud by o to ona sama stála a ne kvůli společnosti.

„Lidi utíkali k individualismu. Ke svým rodinkám, ke svým bezpečíčkům, ke svým chatám či pečlivě volené hrstce přátel a rádoby přátel. A – když o tom tak přemítám – ta cesta, kterou jsme se my dva s Patrikem vybrali, ta byla individualistická právě tak. Maximálně individualistická.“⁸³ Hlavní postava se zamýšlí nad tím, že lidé v dnešní době často upřednostňují své vlastní bezpečí a pohodlí a utíkají k individuálním řešením. Zmiňuje také,

⁸⁰ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, s. 12. ISBN 80-86013-47-2.

⁸¹ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, s. 53. ISBN 80-86013-47-2.

⁸² PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, s. 144. ISBN 80-86013-47-2.

⁸³ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, s. 145. ISBN 80-86013-47-2.

že i ona sama se svým partnerem Patrikem volí individuální cestu života. „Říkám: nesdílela jsem všeobecnou vdavací potřebu. Samosebou, že i přede mnou vyvstával neutěšený obraz stárnoucího světa, okleštěného od mužských, kteří stojí za to, avšak neuznávala jsem ho jaksi.“⁸⁴

5. 1. 5. Partnerské vztahy v Péra a perutě

„Kráška jsem tedy nebyla, i když celkem vzato jsem se za sebe nemusela stydět. Byla jsem přesně ten typ, který je tím, čím chce být, co může podle nalíčení a šatů varírovat od ošklivky ke královně plesu. (...) Ovšem já tvrdošijně odmítala býtí prodejná. Jakkoliv.“⁸⁵ Hlavní postava se soustředí na vztah k vlastnímu vzhledu a na to, jak se snaží být nezávislá a nechat si určovat svůj osud sama. Postava popisuje sama sebe jako člověka, který se umí přizpůsobit a přetvořit podle svých potřeb, ale zároveň tvrdě odmítá být něčím, co by se dalo snadno prodávat nebo ovládat. Snaží se osvobodit od očekávání společnosti a být samostatná a silná jako žena. Přístup Violy je výrazem odporu vůči tradičním nátlakům, ženám často vnucovaných, že by měly být krásné a přitažlivé pro muže a že by měly být podřízené a poddajné.

„Tak jsem holt putovala. Po republice. Po horách. Po přátelích a známých. A taky po chlapech.“⁸⁶ Nemusela zůstat u jediného muže, nepřinášelo ji to žádný pocit euforie, partnera si volila za sebe – což vidíme i v druhé části knihy, kdy se postava setkává i se svou starou známou a stejné činnosti vykonávala s ní. Žila svobodný život, nebránila se ničemu, ale hra byla hrána po jejím. Dříve nebylo přípustné, aby žena střídala muže, natož aby si začala něco s ženou, posun můžeme tedy vidět i v partnerských vztazích.

„Bylo to příjemné pro obě strany – a já se zakrátko zcela uklidnila, přestala žárlit za cizí ženy a přijala hru.“⁸⁷ Stejně jako putovala po mužích, neřešila, zda jsou samotní či s ženou. Byla to pro ni pouze hra, ona byla nezávislá a nemusela tak řešit ostatní starosti.

⁸⁴ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, s. 54. ISBN 80-86013-47-2.

⁸⁵ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, s. 43. ISBN 80-86013-47-2.

⁸⁶ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, s. 47. ISBN 80-86013-47-2.

⁸⁷ PEKÁRKOVÁ, Iva. *Péra a perutě*. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost, s. 60. ISBN 80-86013-47-2.

5. 2. Alena Mornštajnová: medailonek autorky

Alena Mornštajnová je autorka narozená roku 1963. Studovala Ostravskou univerzitu, Filozofickou fakultu, obory anglický jazyk a český jazyk. Pracovala jakožto lektorka a překladatelka, v současné době se žíví hlavně jako spisovatelka, je členkou PEN klubu.⁸⁸ Celý život žije ve Valašském Meziříčí, kde i vystudovala střední školu.

Alena Mornštajnová debutovala v roce 2013 právě románem, jež v práci rozebíráme – a to románem *Slepá mapa*. Druhý román pak vyšel v roce 2015, do té doby autorka nepublikovala a celá příprava prvního románu jí zabrala kolem 10 let. Rozhodla se až v roce 2000, že se napevno bude věnovat literatuře. Díky svému románu *Hana* z roku 2017 se Mornštajnová stala jednou z nejoblíbenějších autorek Čech. Kniha získala několik ocenění a od června roku 2019 Národní divadlo Brno uvádí divadelní adaptaci.⁸⁹ Aby mohla nadále publikovat, musela autorka přerušit kontrakt s obchodní akademií, v níž učila, aby se mohla věnovat psaní. Během tohoto období ale Mornštajnová stále pracovala jako lektorka a vedla pár jazykových kurzů.⁹⁰

5. 2. 1. Slepá mapa

Román zahrnující osudy 3 žen, tří generací – babička Anna, matka Alžběta a dcera Anežka. Všechny tři generace popisují své zkušenosti žití v rodině a v Československu od doby první světové války, přičemž končí obdobím pádu komunistického režimu. Celou knihou nás provází Anežka, slouží jako vypravěčka a nejmladší ze tří ústředních postav. První segment zobrazuje události před jejím narozením, tedy život babičky Anny, která žije v Sudetách s Antonínem, svým manželem, který se bohužel z první světové války vrací raněný. Vychovávají spolu 3 děti – Alžbětu, Boženu a Ctibora.

Anna na následky vážné nemoci umírá, zanedlouho též Antonín. Alžběta žije v období druhé světové války, zamiluje se do německého muže Hanse, jejich vztah ale končí v momentě, kdy ve 23 letech narukuje mladý Němec do armády, aniž by o tom dříve Alžbetu varoval. Alžběta tak kvůli svému uživení (a aby se neutrápila) pracuje v krejčovské dílně a stará se o domácnost a své sourozence. Sama se ale bojí zabránit území Němci a chce tedy odjet pryč, přičemž za sebou zanechává svůj vybudovaný salon a stěhuje se se sousedkou k jejímu staršímu

⁸⁸ (celosvětové sdružení spisovatelů, zkratku tvoří počáteční písmena profesí spjatých s uměním slova: poets, playwrights, editors, essayists, novelists -> ti, kdo vládou perem)

⁸⁹ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7491-940-4.

⁹⁰ JANDOVÁ, Lucie. Alena Mornštajnová: Slovo je silná zbraň, dá se jím velmi ublížit i pomoci. *Novinky.cz* [online]. 2019 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zena-styl-alena-mornstajnova-slovo-je-silna-zbran-da-se-jim-velmi-ublizit-i-pomoci-40291325>

synovi, Bohoušovi, kterého si následně vezme, aby nemusel odjet na nucené práce. Bohužel i Bohouš během války umírá. Božena, její mladší sestra má však zařízenou budoucnost v pohraničí, jelikož se vdala za Němce. Aby Alžběta nemusela opustit místo, kam se nastěhovala, vezme si souseda a společně počnou naši vypravěčku, Anežku.

Anežka pak žije v období komunismu. Jako zdravotní sestra stále hledá nějaký smysl života, a tak si v nemocnici najde svého budoucího muže, Jana. Ten chce ale ze země odejít. Anežka je v očekávání a udává svého manžela na policii, aby o něj nadobro nepřišla, ale během policejního zásahu je Jan zastřelen. Když se Anežka vrátí po porodu zpět do práce, potkává nevrlého doktora Šimáka, s nímž si později pořídí dceru, Blanku. Během doby, co Anežka doma vychovává děti, donáší na svého manžela. Šimák má po pádu komunismu možnost zjistit, kdo na něj během života donášel, avšak Anežčino jméno nikdy zmíněno ve spisech nebylo. Pár tak má možnost žít dál neposkvrněný život a začít znovu, s lepším začátkem.⁹¹

Anežka v knize *Slepá mapa* Aleny Mornštajnové je postavou-definicí, neboť je jasně daná a popsána v rámci příběhu. Její charakteristika, vztahy s ostatními postavami a osudy jsou přesně určeny a popsány, ačkoliv se objevuje až později v příběhu. Anežka je zároveň vypravěčkou. Kniha je částečně psaná er-formou, ale můžeme usuzovat, že Anežka by mohla převyprávět celý příběh o svých příbuzných, její část pak můžeme číst v ich-formě, z pohledu jí samotné. Pokud budeme brát v potaz, že Anežka vypráví celou knihu, což není jednoznačné, můžeme říci, že je vševědoucím vypravěčem, jinak by sice mohla nahlížet na své pocity a nálady, ale vše by neviděla a nemohla soudit cizí názory a postoje.

5. 2. 2. Nahlížení na osobnost v knize *Slepá mapa*

„Alžbětu kupodivu takové podceňování vadilo. Ve své dětské pýše nechtěla, aby ji lidé považovali za slabou a obyčejnou, a proto dělala všechno, aby taková nebyla.“⁹² Rozbor feministického čtení může zahrnovat interpretaci Alžběty jako postavy, která se snaží bojovat proti patriarchálním strukturám a odbourávat genderové stereotypy, jelikož v uvedené pasáži vidíme snahu o odmítnutí stereotypního vnímání žen jako slabých nebo obyčejných – snaží se podporovat rovnost a vyjadřovat nesouhlas s diskriminací na základě pohlaví.

⁹¹ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7577-425-5.

⁹² MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 18. ISBN 978-80-7577-425-5.

*“Alžběta se ponořila do práce v dílně a upnula se k novému cíli. Nikdy z ní nebude učitelka - nevadí. Naučí se od paní Vondrákové všechno, co je možné, a stane se nejlepší švadlenou ve městě. Postaví se na vlastní nohy, otevře módní salon a nikdy, nikdy nebude na nikom závislá.”*⁹³ Alžběta se rozhodla vzdát svého původního plánu stát se učitelkou a namísto toho se věnuje práci v dílně, kde se snaží stát nejlepší švadlenou ve městě. Tímto způsobem se snaží získat vlastní zdroj obživy a vybudovat si nezávislost, aby se už nikdy nemusela spoléhat na nikoho jiného – zároveň si uvědomuje svou hodnotu, rozhodla se prosadit své vlastní cíle a snít o vlastním podnikání. Pracovní příležitosti byly tehdy značně omezeny pro ženské pohlaví (když přihlídneme k době, o níž autorka píše), a tak v porovnání s dnešní dobou či s dobou knihy Karoliny Světlé (Kantůrčice), kde autorka zmiňuje, že nebyla běžná práce švadleny jako ženského pohlaví (tedy pro nás dnes stereotypně ženská práce), dříve i tato zaměstnání vykonávali muži.

*“Lepší je být tlustá a mít dobrou , náladu než být hubená a beze smyslu pro humor. Nepůjdeme si zatancovat, švagříčku?”*⁹⁴ Postava zde neřeší cizí pohled na její osobnost, na kila nasbíraná během života, což je pokrok vzhledem k tomu, jaké standardy a idoly krásy dnes máme. Nezáměrně silnější ženy nám přidávají na pocitu, že se nemusíme za naše nadbytečná kila stydět.

5. 2. 3. Mateřství v knize Slepá mapa

*„Jmenuji se Anežka a narodila jsem se, protože moje maminka byla tvrdohlavá a neuměla prohrávat. I když jsem si to nijak nezasloužila, osud mi daroval hodně dobrého. Za všechno zlé, co mě potkalo, si můžu sama. Vždycky jsem věděla, že mě jednoho dne minulost dostihne.“*⁹⁵ I Mornštajnová o mateřství v knize okrajově mluví, ale úryvek z knihy není přímo zaměřen na genderovou problematiku. Povšimněme si však několika aspektů, které by mohly být interpretovány feministickým způsobem. První aspekt se týká matky Anežky, která podle popisu byla tvrdohlavá a neuměla prohrávat. Tento stereotyp může být vnímán jako součást patriarchálního diskurzu, který ženy popisuje jako nerozhodné a slabé a muže jako silné a rozhodné. Druhý aspekt souvisí s osudem Anežky a jejího pohledu na něj. Anežka uvádí,

⁹³ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 72. ISBN 978-80-7577-425-5.

⁹⁴ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 266. ISBN 978-80-7577-425-5.

⁹⁵ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 383. ISBN 978-80-7577-425-5.

že za všechno zlé, co se jí stalo, si může sama. To může být chápáno v kontextu genderových nerovností a společenských očekávání, která kladou na ženy větší tlak a omezení než na muže – ty mohou vést k pocitu viny a selhání, což by mohlo být spojeno s Anežčiným vztahem k minulosti.

„Já jsem byla vždycky přesvědčená, že děti mít nebudu, ale i kdybych je nějakou nepochopitelnou náhodou měla, nebudu v hloupé rodinné tradici pokračovat, dám si na výběru jména opravdu záležet a moje děti se v žádném případě nebudou jmenovat od A.“⁹⁶ Feministické postoje zde shledáváme v oblasti rodičovství a jmenování dětí. Autorka textu zdůrazňuje, že nemá zájem mít děti, ale i kdyby se tak stalo, odmítá pokračovat v tradici, která by dávala přednost jménům začínajícím na A. Toto rozhodnutí lze interpretovat jako snahu bojovat proti genderovému stereotypu, který znamená, že některá jména jsou tradičně považována za vhodnější pro chlapce nebo dívky.

5. 2. 4. Rodinné vztahy v knize Slepá mapa

„Co na tom, že žila sama a žádného muže vhodného pro otcovství neměla, a vlastně ani neznala? To byl jen úkol, který bylo třeba vyřešit. Dávno pochopila, že od života dostane jenom to, co si vybojuje, a rázně kráčela od jedné bitvy ke druhé.“⁹⁷ Feminismus je téma řešící se i v rodinných vztazích a postoje k životnímu stylu nezávislého na mužích. Postava zdůrazňuje, že žila sama a neměla žádného vhodného muže pro otcovství, ale tuto situaci přijala jako úkol, který musí vyřešit. Zdůraznění, že "od života dostane jenom to, co si vybojuje", ukazuje, že postava se nebojí převzít zodpovědnost za svůj život a jednat aktivně, aby dosáhla svých cílů, což je spojeno s feministickým přístupem k rovnosti pohlaví, který klade důraz na to, aby ženy měly stejné možnosti a příležitosti jako muži.

„(...) mladší sestra, kterou vždycky považovala za snadno ovlivnitelnou, má stejně silnou vůli jako ona sama, ale umí své zájmy prosazovat s větší trpělivostí. Však ono to nějak dopadne, řekla si nakonec a stříhla Božence na svatební šaty.“⁹⁸ Autorka popisuje svou mladší sestru jako osobu se silnou vůlí, ale s větší trpělivostí v prosazování svých zájmů. Toto porovnání může ukazovat na to, že autorka se cítí ohrožena nebo nesmělejší ve srovnání

⁹⁶ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 9. ISBN 978-80-7577-425-5.

⁹⁷ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 10. ISBN 978-80-7577-425-5.

⁹⁸ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 111. ISBN 978-80-7577-425-5.

se svou sestrou. Zdánlivě bezvýznamné rozhodnutí stříhnout Božence na svatební šaty může také ukazovat na to, že autorka je schopna podřídit se a ustoupit, aby udržela klid a mír v rodině. Tento postoj je ale v rozporu s feministickým přístupem, jelikož klade důraz na boj za vlastní zájmy a potřeby.

*“Naučila bych se cizí řeč, žila v jiné zemi, malovala, pečovala o nemocné, ale... Jak bych mohla být šťastná mezi cizími, když neumím být šťastná mezi svými? A jak budu moct být šťastná tady, když Honza odejde?”*⁹⁹ Žena se ptá, jak by mohla být šťastná v cizím prostředí, když nemůže být šťastná mezi svými lidmi - postoj ukazuje na důležitost přátelství a komunitního života pro ženy, a to především v době, kdy byly ženy izolovány v tradičních rodinných rolích a zároveň může ukazovat na to, že autorka se cítí zranitelná a závislá na mužské osobě, což může být důsledkem patriarchálních struktur a stereotypů v té době.

5. 2. 5. Partnerské vztahy v knize Slepá mapa

*“Je to můj život, tak mě nech, ať si ho komplikuju po svém. Pokud vím, taky jsem se ti do něj nemíchala, když jsi chodila s Hansem.”*¹⁰⁰ Alžběta zdůrazňuje, že její život je její vlastní záležitostí a že má právo si ho komplikovat, jak chce, nemíchala se do života osoby, s níž mluví, když měla vztah s Hanse - klade tak důraz na důležitost respektu k rozhodnutím druhých lidí a na právo na vlastní život a volby.

*„Co se stane, když odmítnu odejít? A co když odjedu a už mě nebude potřebovat? Opustí mě a nechá v cizině napospas osudu. Seděla jsem nehybně a v mysli se mi během vteřiny promítly všechny varianty.”*¹⁰¹ V kontextu feministického myšlení se tento text může také chápat jako projev genderových stereotypů, které mohou být spojeny s tradičními genderovými rolemi. Postava se obává, že pokud opustí svého partnera, bude muset čelit následkům takového rozhodnutí, jako je například osamělost v cizině. Zároveň se však obává, že pokud zůstane, bude trpět v nešťastném vztahu.

*„Udělalí toho pro mě, co mohli. Dál už je to jenom na mě.”*¹⁰² Přes veškerou podporu Anežka ví, co udělala a co vše dokázala. Dokáže se vzchopit a o svém životě rozvažovat jinak,

⁹⁹ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 274. ISBN 978-80-7577-425-5.

¹⁰⁰ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 110. ISBN 978-80-7577-425-5.

¹⁰¹ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 271. ISBN 978-80-7577-425-5.

¹⁰² MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Slepá mapa*. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017, s. 394. ISBN 978-80-7577-425-5.

dospěleji, došla ke konci, k němuž by chtělo dojít více lidí – uvědomění. Postava tak začíná znovu žít, bez strachu a otázek, co přijde dál a staví se na vlastní nohy, bojuje sama proti svému osudu.

5. 3. Komparace autorek

Přestože každá autorka řeší relativně jiné téma (Morštajnová spíše generační problémy, kdežto Pekárková problémy společenské v této době), protínají se v mnoha bodech. Když začneme bodem osobnosti u hlavních postav, všechny ústřední postavy si vždy stojí za svým rozhodnutím, mají možnost a právo pracovat, když to umožňuje místo a doba tak i cestovat, vzdělávat se. Zároveň žádná z těchto postav pak nenechává se sebou jednat zle. V komparaci s předchozím obdobím a autorkami Majerovou a Světlou se toho pro nás tolik nemění – ženy jsou stále brány jako silné pohlaví, otázka feminismu je zde tedy vyřešená u obou dob.

Otázka mateřství je zde řešena mnohem více než v knihách předchozích. Řeší se tu vztahy k dětem, k výchově, jak o děti pečovat. Autorky převážně mluví o situacích, kde děti nezapadají do scénáře, ale když už se zde objeví, většinou vytváří negativní konotaci „nechci dítě“. Ženy již nejsou nuceny si dítě nechat, existují možnosti potratu či adopce, pěstounství, a zbylé otázky práce a vzdělávání jsou již vyřešeny, jelikož na všechno z toho už mají ženy nárok, lze se bavit o samostatném životě, aniž by nebyl respektován a o bezdětných svazcích. Ženy samy rozhodují o tom, zda si dítě nechají či ne, zda ho vůbec budou chtít. Což za doby Světlé nebyla vůbec otázka, předpokládám, že pokud by žena otěhotněla, neměla by na výběr, zda si dítě nechat či ne, v čemž vidím posun do dnešní doby.

Partnerské vztahy se pak poněkud liší. Ačkoliv v době Světlé ani ženské hlavní postavy nebyly do svazku nuceny, tak jako v době současné, přeci jen spatřujeme určité pohnutky a posuny – v současnosti svou pozornost zaměřujeme totiž více na rozvoj a psychologii postav než na partnerské vztahy, takže v současné době se děje to, co bychom očekávali spíše od autorek doby předchozí – často se ženy nechají k něčemu zlákat, naopak za Majerové si ženy stojí za svým a neustupují. Zároveň ale ani v jedné době není podmínkou, že by se ženy nedostaly do žádného svazku či vztahu, ale je vždy na bázi jejich dobrovolnosti.

Rodinné vztahy jsou vždy komplikované, hlavně pokud o rodiče přijdete, což se stalo v případě Pekárkové a v podstatě obdobně i v knihách předchozích autorek (jedna o rodiče přišla, druhá byla zanedbávaná). Situace pro všechny z postav je tedy náročná, kdy se každá dívka postaví na vlastní nohy, pracuje sama za sebe, jedná sama za sebe a hlavně utváří rodinu

podle svého, pokud rodinu utváří. V knize Slepá mapa však máme všechny generace, ačkoliv členové rodiny postupně umírají – zde vidíme, jak se na mladé ženy naléhá a tlačí se do sňatků nikoliv pro status, ale pro záchranu jich samotných (doba války byla zlá a bylo tedy dobré být dobře situovaný, aby kdykoliv mohli opustit stát v případě hrozby). Stejně tak ale postavy nikdy nedělají nic proti jejich vůli, spíše si vzájemně dopomáhají.

Obě dvě autorky zároveň píšou (alespoň částečně) v ich-formě, jejich vypravěčky však nebývají vševědoucí, ale obyčejní lidé, ženy. Postava Ivy Pekárkové, Viola, má více svobodný pohled na svět a dbá na individualitu, naopak Anežka, pokud popisuje i první dvě části, mluví zcela objektivně a až u sebe začíná hodnotit příběh i subjektivněji.

Závěr

V závěru práce bych ráda shrnula několik poznatků, které mi psaní práce přineslo. Kniha skvěle shrnující celou situaci 19. a 20. století u nás je *Iluze spásy* autorek Marie Bahenské, Dany Musilové a Libuše Heczkové, přičemž zahrnuje feministické myšlenky různých českých osobností včetně autorek řešených v této práci, a to Elišky Krásnohorské a Karoliny Světlé.

Co se týče feminismu v literatuře, překvapil mne počet pojmů pojící se s touto tematikou i to, jak se odlišují. Může se jednat o minoritní rozdíly, jako například mezi feministickým a ženským čtením nebo naopak o výrazný rozdíl mezi feministickým psaním a ženským psaním se projevuje už výhradně pohlavím autorů. Dále jsem prezentovala feministickou literární teorii. Spousta feministických autorů a autorek se v kánonu klasických děl vůbec neobjevuje, zároveň ani české autorky nejsou předmětem (tedy spíš jejich dílo než ony samy) studií o feministickém čtení. Feminismus v literatuře ovlivňuje myšlení společnosti, vytváří představy o ženství a mužství, formuje názory lidí.

Pro analýzu děl jsem si vybrala autorky Marie Majerové a Karoliny Světlé, jejichž knihy jsou často čtené a zároveň se o nich mluví jako o knihách s raně feministickou tematikou, jelikož již velmi brzy vnáší témata feminismu do knih, což rozebíráme v druhé části práce. Rozebírají v knihách ženské hrdinky, často se ženy snaží uplatnit v profesním životě i v životě společenském, aniž by vyhledávaly milostné vztahy nebo by je nějak formovaly. Na základě rozboru těchto děl se dá říci, že tyto autorky jsou součástí ženské literární tradice v Čechách.

Dále jsem analyzovala autorky současné literatury, a to Ivu Pekárkovou a Alenu Mornštajnovou, zaměřující se spíše na moderní problémy feminismu. Rozebírají ve svých knihách ženské hrdinky žijící samostatně, ale často jsou také velmi rozumné, pracovní příležitosti už ženy mají, ale řeší cestování, partnerské vztahy, rodinné vztahy (většinou neúspěšné). Např. v knize *Péra a perutě* se nahlíží i na sexualitu. Pro dosažení absolutního pochopení ženství v knihách a pro nahlížení na feministické čtení by byla potřeba rozšířit práci i na mužské autory a další spisovatele současné doby.

Seznam použité literatury

BAHENSKÁ, Marie, Dana MUSILOVÁ a Libuše HECZKOVÁ. Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století. České Budějovice: Veduta, 2011. ISBN 978-80-86829-79-1.

BAHENSKÁ, Marie, Libuše HECZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století. Praha: Akademie věd České republiky, Masarykův ústav, 2010. ISBN 978-80-86495-70-5.

BEČKOVÁ, Michaela a Helena KUPCOVÁ. Labyrint ženského literárního světa: Sborník z konference pořádané Literární akademii 15.-16. února 2007. Praha: Literární akademie, 2007, s. 202. ISBN 978-80-86877-06-8.

DELAP, Lucy. Feminismy: globální dějiny. Přeložil Alžběta VARGOVÁ. Brno: Host, 2022. ISBN 978-80-275-1079-5.)

HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M. (eds.): Mnohohlasem: vyjednávání ženských prostorů po roce 1989. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha: 2006. 1. vyd. ISBN 80-7330-087-7.

HODROVÁ, Daniela. --na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.

HOOKS, Bell. Feminism Is for Everybody: Passionate Politics. South End Press, 2000. ISBN 978-1138821590

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Ženská otázka česká. Epištoly svobody č. 29, Praha 1881, s. 6

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška, Ženská otázka jinde a u nás, Národní listy 16, 1876, 23. 9. 1876.

LIŠKOVÁ, K., Tesařová, J.(eds.): Ženská práva jsou lidská práva: sborník přednášek ze semináře. Nesehnutí, Brno. 2002. ISBN 80-903228-0-8.

MAJEROVÁ, Marie. Panenství: historie děvčete. 3. (2. knižní) vyd. Praha: Čin, 1928. Kruh drobné beletrie.

MEIXNEROVÁ, Karolína. Průvodce literární hysterií 19. století. Ilustroval Veronika ŠÁLKOVÁ. (V Praze: CooBoo, 2022) ISBN 978-80-7661-593-9.

MORNŠTAJNOVÁ, Alena. Slepá mapa. Druhé, brožované vydání. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7577-425-5.

MORRIS, Pam. Literatura a feminismus. Brno: Host, 2000. Studium (Host). ISBN 80-86055-90-6.

OATES-INDRUCHOVÁ, Libora, ed. Ženská literární tradice a hledání identit: antologie angloamerické feministické literární teorie. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 323. ISBN 978-80-86429-69-4.

O ženském povolání a o učitelkách, zvláště v Praze, Prorok 6, 1874, 1. 12. 1874.

PEKÁRKOVÁ, Iva. Péra a perutě. Vyd. 3., dopl. Ilustroval Kristýna TÄUBELOVÁ. Praha: Maťa, 1998. Česká radost. ISBN 80-86013-47-2.

PONĚŠICKÝ, J.: Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže. Triton, Praha: 2004. 2. vyd. 201 str. ISBN 80-7254-374-1

RICH, Adrienne. Když my mrtví proctneme aneb o psaní jako demystifikaci.

SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír. Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů. Ostrava: Key Publishing, 2012. ISBN 9788074181467.)

SVĚTLÁ, Karolina, ŠPIČÁK, Josef, ed. Ještědské romány. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.

SVĚTLÁ, Karolina a Josef ŠPIČÁK. Kantůrčice. Vydání desáté. V Praze: Nová osvěta, 1947.

VALDROVÁ, Jana. Abc feminismu. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2..

Ženské listy: časopis pro záležitosti žen a dívek československých. V Praze: F. A. Urbánek, 1891, 19, s. 223. ISSN 1802-7237. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b00a2fca-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

Internetové zdroje

Czechoslovak feminisms during the interwar period. Dostupné z: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781138347762-22/czechoslovak-feminisms-interwar-period-iveta-jusov%C3%A1-karla-huebner> Accessed 2023-03-01

Democracy and Its Limits: Gender and Rights in the Czech Lands, 1918–1938. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/democracy-and-its-limits-gender-and-rights-in-the-czech-lands-19181938/B3C5EB4D1B49A452F11E5F9767577901> Accessed 2023-03-01

PEKÁRKOVÁ, Iva. Bakalářská práce zahrnující Vaši knihu [elektronická pošta]. Message to: ivapekarkova@gmail.com. 22. března 2023 12:14. [cit. 2023-03-22]. Osobní komunikace.

JANDOVÁ, Lucie. Alena Mornštajnová: Slovo je silná zbraň, dá se jím velmi ublížit i pomoci. Novinky.cz [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zena-styl-alena-mornstajnova-slovo-je-silna-zbran-da-se-jim-velmi-ublizit-i-pomoci-40291325>

MOCNÁ, Dagmar a Veronika KOŠNAROVÁ. Slovník české literatury po roce 1945: Marie Majerová [online]. 2006. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=801&hl=marie+majerov%C3%A1>

NOVOTNÝ, Vladimír a Veronika KOŠNAROVÁ. Slovník české literatury po roce 1945: Iva Pekárková [online]. 2009. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=839&hl=Iva+Pek%C3%A1rkov%C3%A1>

Nový průzkum: Postoj Čechů ke znásilnění se lepší, spoluvinu obětem přesto přisuzuje nejméně 40 procent lidí. Amnesty International: Moje tělo moje práva [online]. Česká republika, 2022. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5562/novy-pruzkum-postoj-cechu-ke-znasilneni-se-lepsi-spoluvinu-obetem-presto-prisuzuje-nejmene-40-procent-lidi>

Suffrage. In: Cambridge Dictionary [on-line]. Cambridge University Press [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/suffrage>

SYROVÁTKA, Tomáš, Monika VALENTOVÁ a Jan KOVAŘÍK. Karolína Světlá. Dáma z Prahy i dcera hor. Český rozhlas [online]. 2022. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/karolina-svetla-dama-z-prahy-i-dcera-hor-8569165>